

Ціна: 40 центів.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XIII

ЖОВТЕНЬ — 1962 — OCTOBER

Ч. 153

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Осьмачка Тодось	Поезії	1
Осьмачка Тодось	Старший боярин (уривок)	2
Чапленко В.	Спасенне божевілля	4
Аркас М.	Навч степ	7
Маляр П.	Поет знеможеної душі	11
Сварог В.	Життя і смерть Петра Поліщука	13
Турчин В.	Кірка з Еєї чи подоляночка з України	15
Соловей Д.	Розподіл між республіками СРСР кількості пенсіонерів та державних фондів на соціальне забезпечення	22
Демиденко І.	Десякі зауваження до деяких підручників	26
	Листування. Дописи. Бібліографія.	

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

Тодось Степанович Осьмачка — один з визначніших сучасних українських письменників і один з найвизначніших співробітників нашого журналу, що помер після довгої й важкої хвороби в Нью-Йорку 7 вересня 1962 р.

Смерть Тодося Степановича Осьмачки, цього великого письменника, а одночасно й могутньої людини, що пройшла свій життєвий шлях чесно й без жодного компромісу зі злом, — створила велику прогалину в українській літературі, прогалину, яку ще не скоро вдасться заповнити.

В цьому числі ми друкуємо дещо з творів Покійного і статтю Павла Маляра про його творчість. Пізніше ми ще повернемось до життя й творчості Тодося Осьмачки.

“НОВІ ДНІ”

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во “Нові Дні”, редактор П. Волняк.

Умови передплати:

Канада — річна: \$ 3.50, піврічна \$ 2.00

США — річна: \$ 4.00, — піврічна: \$ 2.50 амер.

Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками, чи амер. грішми)

Замовлення і гроші слати на адресу:

N O W I D N I

187 Yarmouth Rd., Toronto 4, Ont., Canada

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London, W. 11, England

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

* Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M. G. P. O. Adelaide,
South Australia

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Аргентині:

“Peremoha”, 25 de Mayo 479 (26).
Buenos Aires, Argentina

Передплата: річна 25 песів, піврічна 15 песів

N O W I D N I, a Ukrainian Monthly

Editor: Petro Wolyniak

Address:

187 Yarmouth Rd., Toronto 4, Ont., Canada

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:—

Лац Віктор, Клівленд, США	1
Николенко Д., Дорчестер, США	1
НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:	
Сокіл Я., Нью-Йорк, США	3.00
Гаркавий А., Філадельфія, США	2.00
Милянський С., Нью-Гейвен, США	2.00
Білак Дмитро, Торонто, Канада	1.50
Сіренко П., Лашін, Канада	1.50
Ліщина Леонід, Торонто, Канада	1.50
Білоцерківський А., Монреаль, Канада	1.50
Кіпа Вадим, Нью-Йорк, США	1.00
Івашенко Олекса, Чікаго, США	1.00
Кравченко С., Торонто, Канада	1.00
Сердечно дякуємо всім за допомогу!	Ред.

ДО ВСІХ ЧИТАЧІВ:

1. У попередньому числі у заголовку статті І. Демиденка (ч. 152, стор. 10) сталася помилка: замість “Безрадісний стан шкіл українознавства”, видрукувано “Безнадійний стан шкіл українознавства”. Звичайно, це сталося через недогляд, хоч я вважаю, що слово “безнадійний” в даному випадкові краще визначало б справжній стан у цій ділянці нашого життя на чужині. Та коли автор вважає, що “безрадісний” краще, то це його справа. В такому випадкові мені нічого не лишається, як просити читачів виправити заголовки у згаданій статті, просити їх вибачення за турботи, а шановного автора за мій недогляд.

2. Як попередне, так і це число нашого журналу, вийшло з деяким спізненням. Причина? Тільки одна: одна людина робить усе, то, звичайно, добре і вчасно всього не зробить. На такий об'єм роботи треба все таки двох-трьох людей. Місяці вересень і жовтень — місяці продажу шкільних підручників, від яких у значній мірі залежить і існування журналу. На цей час треба чекати 10 місяців, то я й відкидав усяку іншу роботу, а замовлення на шкільні підручники виконував негайно. Тому числа за вересень і жовтень вийшли не в першій половині місяця, як звичайно, а в другій.

Сподіваюсь, що протягом двох наступних місяців вихід журналу увійде у свою норму, себто кожне число, як і раніш, вийде у першій половині місяця.

П. Вол.

JOSEPH J. RAJCA FURS

921 College St. — Tel.: LE 4-5545

(at Dovercourt)

КУШНІРСЬКА РОБІТНЯ

Хутра на замовлення з різного роду шкірок

△ ПЕРЕРІВКИ.

△ НАПРАВИ.

△ ПОВНА ГАРАНТІЯ.

Authorized as Second Class Mail by the Post Office Department Ottawa and for payment of postage in cash.

З ЛІТЕРАТУРНОЇ СПАДЩИНИ

ШКУРА

Із хатини тії, що в гаю
свої двері в поріг увалила,
туди юність приніс я свою,
де з Губкому, неначе на вилах,

висне шкура мужицька в крові,
червоніючи світлом різниці,
аби гавкали пси у рові
і лящали із поля лисиці...

Серед вулиць стрімких, мов граби,
пробігають в панчохах дівчата,
білі ноги, а не голуби
вилітають з-під них на Хрещатик...

Білі, білі та чисті ступи,
мов лілеї, що випили воду,
де скупалися вранці степи,
як зоря відлітала від Сходу...

Хто ж тоді почепив, мов з гори,
на дрючку з батька репану шкуру
і мовляє, що то прапори
так розмаяла воля з-під муру?

Душогубця не бачить мій зір,
тільки, знаю, в гуртах він вирує,
знаю, там приховався той звір,
бо для кого ж то шкура парує?

Ох, дитинство моє із степів,
ше й з мужицької вилите миски!
Я вже знаю, чого і синів
українці не люблять з колиски;

І вже знаю, чого я не мав
і любови й приязні від неньки,
і чого мені місяць сіяв
на батіг, коли був я маленький;

нині знаю, чого з городів
мене гонять, мов пса, за пороги
і чого з бунтівництвом рабів
дикі очі я нурю під ноги;

нині знаю: мужицький мій рід
будить настрій в знайомого п'яний
тію люттю, що в мене з орбіт,
вибухає, мов з кілець вулкани,

що нагадує все, як степи
вітром виють від гір до Губкому
і ту шкуру у простір сліпий
хилитають, мов здерту бикову!

ПАШПОРТ

Осінній вітер в лузі свище,
вербу хитаючи тонку,
а я схиляюся ще нижче
себе побачити в струмку.

Давно з чола у жінки думку
не п'ю вже солодко крізь сміх
і, втомлений від поцілунку,
не сплю у неї біля ніг.

Вона ж, коли ховає ставню
удосвіта ще тьма густа,
не тягне у жагу останню
устами знов мої уста.

Бо так мене побила праця,
що свій і пашпорт я подер —
і всі бояться, мов вигнанця,
мене, самотнього, тепер.

2

Верба шумує на негоду
і перегукує сову
і губить листя жовте в воду
на мій відбиток та траву.

Я ж ляскаю руками ноги,
сухий ламаю очерет,
роблю із нього куці роги
і в річку кидаю вперед,

аби моя подоба в листі
та ще й з рогами на чолі
пливла, неначе чорт в колісці,
що вчора виривав греблі,

але утомлений сьогодні,
замріяний про дальний вир,
очима блудить по безодні,
де висить хмара, мов кушир.

3

Пливи ж, пливи в холодній піні
по хвилі темній та сліпій,
а я по жовтім шелестінні
піду уназдогін тобі

туди, туди, де в гирло річки
і діва сходить з білих шат
і думає, чи чоловіки
цілують ноги у дівчат.

І, не злякавшись, подобизну
мою розгляне у воді,
то я, то я водою бризну
на діву з берега тоді...

І щось там прикре в неї зочу
від чистих бризок на лиці,
тоді вже пашпорта не схочу
довіку у країні цій...

**

Коли я їхав у простір,
що сніг гоїдав, мов піну,

*гадав, що не побачу гір,
а вас, а вас зустріну.*

*Гадав, що погляд, мов стріла
із луків непокірних,
не досягне в гнізді орла
серед лісів нагірних, —
а в ваше серце упаде,
щоб думкою там бути,
що вас, що вас, а не людей
шукав поет забутий...*

*Коли, блукаючи, мов тінь
або вигнанець бідний,
в холодних сінях біля стін
я прилипає, безрідний,*

*і в двері стукає і горів,
щоб на ніч упустили, —
мені здавалося, що грім
ламає підземні сили;*

*мені здавалося, що я
до вашого б'ю серця, —
і під ногами вся земля,
мов ниточка, ввірветься...*

*Коли ж я місто пробігав
голодний до читальні,
а гурт услід мені гукає
слова сакраментальні,*

*і дівчину струнку й легку
вела з садів жоржина,
то десь душа моя в піску
серед пустель тужила...*

*І, Музо, світе мій живий,
де ніде душ нагріти,
мені здається, що вже ви
і люди всі «бандіти»!*

*Та все ж, мов крик із небуття,
що в світ несе людина,
ці відгуки мого життя
лиш вам, лиш вам, Єдина,*

*присвячую і аж молю:
прийміть на теплі руки
ви книгу скорбної мою,
дитину думи й муки!*

Старший боярин

РОЗДІЛ П'ЯТИЙ

Ворота були зачинені і хвіртка на клямці... Гордій зрозумів, що тітка після обіду погнала знову пасти корови, і в дворі немає нікого... Від цього явища йому здався день незвичайно тихий і широкий своєю пусткою, але в якій сонце не могло потовпитися, будучи надміру великим... і набирало величезних зусиль, аби розгорнутися на весь розмах своєї потуги... І, здавалося, воно почувало себе серед літнього дня так, як спітний, розпарений господар у маленькій коморі, увійшовши туди з поля дістати з бодні сала.

Коли Гордій підійшов до криниці, у якої на

цямринах стояло повне відро води, то побачив під нею захекану чорну курку, що одвернувши до тину черево, дивилася на парубка... Але, коли він вихлюпнув з відра утоплену осу, аби вмитися, то курка зірвалася, і кудкудакаючи, полетіла в садок. Після цього тиша в дворі не порушилася, а ніби аж млостю взялася від напруги затримати ще глибший супокій... І хатні двері, що виставлялися якраз проти сонця, дихнули на Гордія такою духотою, аж живиця потекла з сучків... І він з величезним полегшенням нагнувся до відра... І побачив правий кінець губи набряклий і кров засохлу в куточку уст... Ще й трохи розмазану по щоці. Він, важко зідхнувши, сплюнув на бік і став умиватися, і мити ноги, зливаючи воду у праву долоню...

Але обідати в хату не пішов, а поставивши порожнє відро на цямрини, попростував у клуню і хотів лізти на сіно, і наткнувся безтямно на стіну. І, вгляdivши драбину з лівого боку промимрив: «Здається куціша від тієї, попової...». І на сіні, в себе на постелі лігши ниць, спустив праву руку вниз... І завмер... Або ненахє сповнився страшної ваги... Може такої, як найбільша скеля над Тясмином, бо сіно під ним дуже вдавилося донизу... Якби отак збоку хтось побачив, то конче сказав би, що хлопець так лежатиме і тоді, коли грім переб'є враз обаполи в тину, порозкидавши із страшним тріском та луском по всім дворі шматки дощок з іржавими цвяхами...

І чути було, як пригнала тітка з пасовища корови; як гуркотіла корба над криницею з порожнім відром униз; і як здавлено стогнала з повним угору; чути було як тітка видоїла корови, і як щідила молоко на призбї, і як поралася останнім клопотом у господарстві, і як із сіней гукнула двічі: «Гордію, а йди вечеряти!» Але він, тільки на другий заклик заворушився, підвів голову, і тією рукою, що була спущена, поправив на голові чуб, і потім знов прибрав ту вистать у лежанні, яка вже була, і тепер найзручніше відповідала влежаному місцю... Він знов спустив праву руку з сіна вниз, і рівно, але, мабуть, неспокійно захитав...

І зайшло сонце, і вечір повільно переходив у літню ніч. В одчнену браму знов засвітив місяць; і знов смуга місячного світла у клуні нижче крокви по стіні непомітно пересувалася, ніби шукаючи коси. І знов підступила тривога з яру до клуні та ще й тією стежкою, якою вона приходила до Гордія першу ніч, і скаламутила настрої, піднявши уяву назавжди неспокоїні верхів'я юнацької душі... Першим возвісником неспокою був сич. Він прилетів непомітно і сівши на відчненій брамі, став кукувалкати... Гордій підвівся і гучно ляснув долонями, аби злякати непроханого гостя. Але нічна прибудда не зважала і кукувалкала далі... Тоді парубок сплигнув з ожереду і пішов швидко до порогу. Сич знявся і полетів через яр чи до попа чи може на дзвіницю... Місячне світло блискотіло на його крилах доки не зник.

І знов під місяцем біліли стіни попового дому, і біліла церква... І знов великий місяць на незвичайно тендітній високості держався такою

легкістю, яка може бути тільки вимріяна молоденьким самотнім серцем. Егеж! Місяць був прив'язаний до хреста тонесенькою павутиною, яку, спускаючися з нього в церкву, протяг нічний павук, щоб не полетів він в чорну немірність ночі легесенькою, мов гаряче повітря, золотою бульбашкою... І якби прохолода з Тясмину стала виступати, місяць би від неї похилився на своїй прив'язі з-над сонного села ще далі в світ... З правого боку далеко внизу блищав між вербами Тясмин і скелі... А на лугах білили купи туману... Ніби поодстававши і одпливши від мовчазних хатніх стін... Не чути було ні співу з села; ні дівочого, ні парубочого; ні крику водяного бугая з очеретів понад річкою; ні зозулі, ні солов'я ні свисту від лету зляканої десь дикої качки...

І тільки над всім: над церквою, хатами, полями, вербами, садками, лугами і над річкою пишно двигтіла зачарована місячна тиша.

І заговорив Гордій простягаючи руки до попової хати через яр, виправдуючи тим ту світову правду, що всяке молоде лихо любить зафарбовуватися у найтемніші кольори нашого світу... Він говорив: «Варко прийди... я самотній... а не чув цього літа ні зозулі, ні солов'я, і моє серце має кривду до когось великого, на якого немає ні суда, ні справи... Бо я в місті вчився і всякі тригонометрії та педагогії заглушили перші голоси весни... Хіба ж у цій страшній кривді ті люди, які мене віддати учитися? Ні, винен той, хто сполучив науку таких юнаків, як я, з відняттям у них найкращих часів життя!.. Прийди!.. Я знаю, що ти могутніша від мого великого кривдника: звуки твого голосу заставляють зашуміти мою душу всіма переливами пісень всіх пташок з усіх садків весінньої України... Прийди!.. хоч ти мене і вдарила, і боялася вже їхати зі мною до села, то я знаю, що ти мені не ворог... Бо ти ж чекала мене коло царини, аби тебе бачили в дворі на бричці у такому вигляді, що говорить глядачеві про незмінність звичайного і привичного... Цим своїм вчинком ти мені показала, що відчуваш і виправдовуєш мою поведінку, яка вийшла не з лихої волі, а з мого юнацького нерозуму і темного недосвіду!.. Варко!.. Ти кличеш мене на завтра на дванадцятую годину... Мабуть, хочеш мені зробити якусь потрібну несподіванку, з якої може вийти непотрібна прикрість, бо ти ж хочеш вже навіки відгородити мене від себе своїм подружжям!..»

І ставши біля відчиненої брами навколішки і вхопивши руку в руку так, як це роблять молоді артисти, вишукуючи чогось разючого для своїх вистатей, під час драматичних монологів... Блавав:

«Прийди!.. Я тобі нічого не робитиму по своїй волі... Я тільки все те зроблю, чого ти забажаєш... Схочеш, я тебе положу під ожередом... І цілувати не буду тебе, а тільки придавлю свої губи до твоїх теплих губ так, щоб вони трохи розійшлися і твої зуби аби торкнулися моїх зубів. І тривожні ніздрі твого носа напружені і схвильовані тим, що має статися, аби дихнули гаряче мені в щоку... Бо я ж народився тільки для тебе... Бо я ж із малечку аж до сьогоднішнього

вечора ждав і жду тільки тебе, тільки тебе... Прийди!.. І взавтра піду до пан-отця не о дванадцятій годині і не сам, а підемо вранці вдвох... І не через яр... А підемо селом, тримаючися за руки, зв'язані найбільшим людським чуттям — любов'ю. Так, як ото на одній картині у Пипіна змальовано студента і студентку, які йдуть радісно через бурхливий життєвий водоспад!.. Прийдемо і я скажу: «Варка—моя дружина... Поможіте одержати школу і ми будемо працювати довіку для свого рідного українського народу!..»

І саме в цей момент напевно хоч нічний жук, а хоч кажан, летючи наткнувся на застромлену косу, бо вона дзенькнула, а їй неначе у відповідь закукував сич... Гордій ясно чув, що з того хреста, що на дзвіниці... І в його уяві промайнуло, як звістовник усяких лих крилом ударився об хрест на церкві, і від цього перервалася та павутина, яка припинала місяць до хреста, і стала скручуватися, неначе жужмом підкачувалася до місяця... І нарешті під ним зачорніла чорною плямою... А здалека око приймало її як невеличку хмарку, на якій поволі піднімався місяць над церквою у небесну височинь... А сич, не переставши, з містичним смутком голосив над селом: «Кукував, кукував!» І як ото малі діти пекучого дня на шляху, назгортавши пилюги, б'ють по гарячій купі дубцями і вона, розлітаючися на всі боки, залишає від ударів посередині чистий твердий ґрунт землі, неначе продутий вітром, — так і від кожного сичевого крику тумани, освітлені місяцем, здригалися і одпливали на далекі краї нічного обрію, а з ними разом хати, клуні, гурти верб, гаї, байраки і могили... І в центрі того кола, що від такого явища утворювалося, залишалася єдина церква... Але не та, що всі селяни знають... А інша. З одним тільки дзвоном, до якого не було причеплено жадної мотузки, аби дзвонити...

...І немає ніде ні східців, ні драбини, ні дірки добратися до дзвона. І Гордій аж сюди почув як з другої бані упало вікно на дах. І як побите скло дзеленькаючи посунулося по покрівлі до країв позагинаних для дощової води... І над розбитим вікном він побачив як забіліла дівчина у білій довгій сорочці і боса з розпущеним волоссям... Та сама, що влазила у попів вивід... Вона стояла на повний зріст в утвореній дірці і держучися руками за бокові лутки засміялася до нього...

І схопився хлопець з колін, і витираючи холодний піт на чолі, промовив: «Ху!.. яка страшна мара!» І, мерщій зачинивши браму, прожогом вилетів по драбині на сіно... І впавши під кожух, став дивитися з-під нього на щілини в брамі, які світилися довгими смугами...

А півень тим часом з горища тітчиної хати статечно закукурікав, роблячи рівні перерви мовчання... Йому відповідали півні з усіх кутків Тернівки: з Трандахирівки і з Хрокалівки, і неначе здавлена лна їм всім — з далекої Натягайлівки... Гордій нарешті заплющив очі і заснув міцним передранковим сном, на який здатні тільки молоді та втомлені надзвичайним хвилюванням па-рубкі...

Спасенне божевілля

Деякі члени партії, щоб застрахуватися, звертались по допомогу до психіатрів. З доповіді на з'їзді ВКП(б)

Психіатричний кабінет у лікарні Жовтневого району м. Києва. За столом сидить районний психіатр («райпсих») т. Шамес — огрядний, лисий, витрішкуватий. Щось пише.

Обережний стук у двері, потім ті двері помалу відчиняються, і до кабінету несміливо заходить пацієнт. Питається:

— Чи можна?

Райпсих т. Шамес підводить очі від писання і ледве помітно киває головою. А в очах йому трохи чи не здивування: це ж його службові приймальні години, і входити можна без спеціального дозволу. А втім, він, либонь, ту ж мить зрозумів, що теє питання — тільки чемність з боку пацієнта, що пацієнт — не якийсь мугиряка з фаворизованого тепер від влади робітництва, а чемна, вихована людина. Та й зовнішній вигляд пацієнта міг йому цю думку підказати: невеличкий на зріст, у чистенькій українській сорочці-полуботківці, із задалегідь знятим з голови кашкетом у руках. Контрастний щодо самого т. Шамеса чоловічок: він (тобто т. Шамес) — як лиса гора за своїм столом, а цей — як увітливий перед нею, тією горою, цуцик. І ще можна було спостерегти, що в пацієнта повідгинані, прозорі, як два лопушки, вуха, білі, як свиняча щетина, брови на рожевій цері, бистрі очі з білястими ж віями. І він тими очима, як стрілками, ув один черк обкинув усю кімнату, ніби промацав усе, що в ній є — лікарів стіл, великий над ним портрет т. Сталіна, стілець для відвідувачів, канапу під стіною, ну, й самого т. Шамеса — який він, чи дуже суворий...

Причинивши безшумно двері, пацієнт на них оглядається — чи щільно причинені.

Райпсих т. Шамес рухом же голови та поглядом показує пацієнтові, щоб сідав на стілець біля його столу, а сам знов нахиляється до свого писання. Пацієнт підходить майже навдибки до того стільця й сідає. Не нахабно, а злегка, майже на краєчку, поклавши руки з кашкетом на коліна. Спускає очі долу. Втілена потульність і ввічливість. Так проминає скількись там хвилин. Це, видимо, трохи непокоїть пацієнта — така неуважність до нього райпсиха, і він починає неспокійно соватися на стільці. Ба й обережно покашлювати з виразною метою нагадати про свою присутність.

Нарешті райпсих т. Шамес клаче повільним рухом ручку і, щоб зробити за отним заходом два діла — витерти піт на своїй округлій, як тупий бік яйця, лисині та розпочати розмову з пацієнтом, виймає хустку, розгортає її, — а тоді як не витріщитись своїми балухами на пацієнта, мовби наскрізь його фаховим поглядом проколює. Обзивається:

— Що скажете, товаришу? І зразу кажіть, як вас на прізвище! Бо... — дивиться на свій ручний годинник, — нам лишилося тільки двадцять хвилин.

Ворушка фігурка пацієнта напружується так, немов її пройняв електричний струм, і він (пацієнт) швидко, одним духом випалює, мабуть, задалегідь приготовані слова:

— Я — Ханевський, і я, товаришу райпсих, хотів сказати, що я малахольний.

— Як? як? — прикладає райпсих т. Шамес пухку, як подушечка, руку до свого правого вуха, дарма що з нього, з того вуха, і так не абиякий звуковий екран: воно, разом з лівим вухом, робило його широке обличчя просто крилатим, схожим на тільце херувима. А бульки ще дужче витріщає.

— Як кажете?

— Якщо по-нашому, по-яврейському сказати, — витримує мужньо пацієнт отой райпсихів фаховий погляд, — я мишигене, або, як тут поукраїнському тепер кажуть, у мене не всі дома.

— Отак пак! — розводить руками райпсих т. Шамес. — І ви таке самі на себе кажете?! Алеж які докази? Ви поводитесь і розмовляєте цілком нормально! Уже той факт, що ви самі про себе так кажете, свідчить про вашу повну нормальність. Божевільні це звичайно заперечують. Як у вас, питаю, на це докази?

Ханевський оглядається на двері, а потім каже:

— Докази я маю. Ось послушайте, як до цього дійшло. Як член славної партії Леніна-Сталіна, я, щоб допомогти залізному сталінському наркомові товаришеві Єжову, щиро включився був у його боротьбу з ворогами народу. А я їх, тих ворогів, бачу наскрізь, такий у мене хист. Досить мені тільки оком кинути, як зразу стає ясно, яким він духом дише. А тут, у Києві, їх чималенько, будьте певні! Ці ж українці тільки удають, що вони за радянську владу і за т. Сталіна та його залізного наркома т. Єжова, що, як кажуть, тримає всіх у «єжових рукавицях». От у нас у тресті був такий бухгалтер. У нього й вуса, знаєте, просто таки... контрреволюційні! Як у їхнього Тараса Шевченка. Ну, я й подав на нього заяву до райпарткому, а звідси справу просунули далі, — от його й прибрали...

Тепер уже райпсихові т. Шамесові довелось неспокійно засоватися у своєму гнізді-кріслі з поруччям: чи, часом, не провокатора до нього підіслано? Дарма що це своя людина, яврей... Ба, може, саме тому його й підіслано, що він яврей — для більшої підступності...

Райпсих т. Шамес повертає важко, як колеса, свої булькани на годинника, щоб дати балакучому пацієнтові на догад, що треба «скорочуватись». Перебиває його:

— Е, товаришу, той... ближче до справи! А

крім того, де ж тут докази? В даному разі ви діяли так, як і повинен діяти чесний член комуністичної партії. Це цілком нормальне явище.

Та Ханевський весело обриває це його втручання в оповідання, аж із місця трохи підводиться:

— Чекайте! Я ж не все ще сказав! Я ж подав таких заяв аж 142...

— Аж 142?!

— Авжеж.

— Так чи не думаєте ви мені про всі ці випадки оповідати?

— Ну, навіщо б я про всі? — знизує плечима Ханевський. — Хіба-разлі я такий уже дурний? Я хочу тільки про найцікавіші. Ось другий такий випадок. В українській книгарні був продавець, типовий місцевий буржуазний націоналіст: як вихваляв українські книжки, так аж слина йому з рота близкала. Справжній, запеклий націоналіст. Ну, я й на нього подав заяву, — ну, і...

— Товаришу Ханевський! — рішуче підводиться, підважуючи руками на поруччях свою велику вагу, райпсих т. Шамес. — Алеж це, кажу, нормальне в наших умовах явище. Навпаки, було б погано, якби ви цього не робили...

— Нормальне? А от у нашому Жовтневому районі подивилися на це інакше. Коли я подав учора нашому секретареві т. Рівкіну заяву такого змісту, що я, мовляв, знеславився у боротьбі з ворогами народу, а тому прошу видати мені «путьовку» до відпочинкової оселі, він аж визвірився на мене. Та як закричить:

— Я на Соловки тебе запровторю, а не до оселі! Ти паскудний наклепник! Ти подавав заяви на чесних людей...

Тут Ханевський перехилиється через стіл до райпсиха т. Шамеса і каже притишеним голосом:

— І він таки да запровторить. Ви ж, мабуть, читали позавчора промову т. Андрєєва на з'їзді партії в Москві? Він там каже про боротьбу з наклепництвом. Поки цього не було, мене т. Рівкін хвалив і премії видавав, як от дев'ятилямповий приймач, усі закордонні станції можна слухати... І до відпочинкової оселі в Сочі мене послав. А тепер іншим вітром повіяло, от він і почав кричати, йому ж треба тепер показати, що він бореться з наклепництвом. То як ви думаєте, в такій ситуації він не пошле мене на Соловки? Пошле, будьте певні. Когось же треба принести в жертву новій лінії партії, як це в нас звичайно робиться. Не подивитися, що в бідного Ханевського є жінка й шестеро дітей. Не подивитися, — він тепер за себе тремтить...

Райпсих т. Шамес тепер уже рішуче й на повний зріст підводиться з явним заміром припинити цю небезпечну розмову.

— Алеж причому тут я? Не розумію, чого ви від мене хочете?

Ханевський і собі підхоплюється.

— Я вам зараз скажу! Хвилинку! Я вам скажу... Я хочу, щоб ви мені видали посвідку, що я несповна розуму, малахольний, мишигене...

— Таку посвідку?!

— А чому б і ні? Бо якби я захворів на шлу-

нок, позбувся десь під поїздом ніг, осліп на одно око чи й на обоє, — чи ви думаєте, що це допомогло б мені? Ані трохи! НКВС заарештовує хворих, безногих і безруких, та ще й обвинувачує їх у намірі зробити замах на самого т. Сталіна. Тільки як людина малахольна, псих, то можуть не зайняти. Я знаю тільки один випадок, коли й психові зуби повибивали. У м. Дніпропетровському був такий собі Осипов, показний такий, з чорненькими вусиками, педагог навіть. І от він раптом відбіг розуму. Ходить собі на базарі поміж народом та протирадянські промови виголошує. Усякому було ясно, що це псих, бо хто ж у нас, крім божевільних, може щось говорити проти радянської влади, влади робітників, селян і трудової інтелігенції? Але його взяли, щоб перевірити, чи він дійсно малахольний, чи тільки удає контру. Попереламували йому ребра, зуби повибивали, ну, а потім таки випустили. А якби він був не псих, а просто хворий, то йому б на Соловках жаба й цицьки дала...

— Я не можу вам дати такої посвідки, — категорично заявляє й рушає з-поза свого столу райпсих т. Шамес. — Ви цілком нормальна людина.

Ханевський кидається йому навперейми, щоб не випустити з кабінету.

— Ну, добре, — говорить він швидко. — Як чесний яврей, я скажу, що я таки да нормальний. Але я працюю в тресті і можу хоч сьогодні добути для вас отаку вишивану сорочку, як оце в мене. Ви ж он, бачу, потієте дуже... бо при здоров'ю, нівроку, а така сорочка добра на спеку. Самі українці не можуть тепер ніде таких сорочок діставати, а ми можемо. Тепер же після суцільної колективізації села на базі ліквідації куркульства як кляси на все сутужно стало...

— Ні, ні! — відмахується райпсих т. Шамес руками-подушками від настирливого пацієнта. — Чого не можу, то не можу.

— Ну, будьте другом, прошу вас! — хапає його за руки Ханевський. — У нас і добрі черевики є, на експорт шиті. А в вас же, бачу, геть чисто розлізлися, тільки що начищені добре.

— Чи ви хочете, щоб я замість вас пішов на Соловки? — спиняється і вже згідливішим тоном каже райпсих т. Шамес; і сорочка, і черевики вже, очевидно, почали на нього діяти, як діє на хворого перша доза зажитих ліків.

— Ну, чому аж на Соловки? Вам же дано таку владу, що коли людина хвора, псих, то можна таку посвідку видати. А я ще можу дати й шкіряне пальто, на дощ і на сніг добре. Бо хоч тепер і спека, але потім прийде осінь, а там і зима...

— Не знаю вже, як з вами й бути, — чухає навіть потилицю на знак заклопотаності райпсих т. Шамес, відчувши, либонь, більше подіяння нової й більшої дози ліків. — Звичайно, довідку я можу видати, але хворій людині, а ви ж здоровісінький. А я повинен би подати докази в разі перевірки.

— Ну, й подайте. Ви — фахівець, і ви знаєте, що там робити. Робіть, що вважаєте доцільним,

тільки допоможіть бідному явресві. У мене ж жінка і шестеро діточок.

Він зрозумів, що райпсих уже зацікавився справою, тільки шукає практичної розв'язки. Заохочує далі:

— Робіть, що знаєте, ви людина розумна, учена, що й міри нема. А я вже вам дістану... подякую....

— Гм, — береться за свого носа, таки чималенького, райпсих т. Шамес, зосереджено думає. — Ті докази мали б бути такі, щоб у разі чого, не можна було заперечити.

— А які саме? — зиркає на нього Ханевський.

— Я мав би вас голкою в різних місцях поколоти, щоб перевірити вашу нервову систему.

— А... а це дуже болить?

— Ну, справжній божевільний не відчуває болю, і це править за певний доказ його божевільня, а ви ж самі призналися, що ви нормальна людина.

Ханевський кривиться так, ніби він щось кисле з'їв, кліпає білястими в'ями і деякий час мовчить, либонь, вагається. А райпсих т. Шамес каже далі:

— Це єдине, що я міг би зробити. У вас на тілі лишилися б сліди від уколин — і це було б виправданням для мене. Тільки так я міг би допомогти вам у вашій скруті. Та й такої сорочки, як ви кажете, у мене, справді, немає... І черевики та пальто не були б зайві.

— А може б, ви так, злегенька кололи, — пробує вже з малою надією поторгуватися заскочений таким оборотом справи пацієнт, — щоб не дуже боліло?

— Злегка не pomoже. Треба, щоб і кров виступила, щоб сліди залишилися, як при татуванні... бодай на якийсь час.

— Боязно все таки.

— Ну, як знаєте. Самі зважте, що краще... що легше витерпіти — цей біль чи Соловки. Тим більше, що у вас же ще й жінка та діти... зостануться сиротами. Ради них, як не ради себе, ви мусите це витерпіти.

Ханевський заплющує очі, думає. У райпсиха т. Шамеса тепер, либонь, виникає вже боясть, що пацієнт не згодиться, а тоді пропадуть і сорочка, і черевики, і шкірянка. Тож він виразно підганяє пацієнта:

— Ну? Вирішуйте швидше, бо я й так довго з вами! (Дивиться на годинника). Лишилося десять хвилин.

— Коліть!

Райпсих т. Шамес іде до столу, відсовує шухляду й бере звідти свою голку, а повернувшись до пацієнта, попереджає:

— Тільки ша — не кричати! Бо можуть почувти в коридорі. Зціпте зуби — й ані мур-мур!

— Не почувють, я навмисне прийшов наприкінці, щоб нікого більш не було...

— Хтось може з службовців бути. Спустіть трохи штани!

Ханевський спускає штани, але тільки но голка торкається до його тіла, як він перелякано

відскакує від райпсиха т. Шамеса, мало за його стіл не ховається. Райпсих т. Шамес розводить обурено руками, витріщає здивовано очі і каже:

— Та що я з вами буду тільки час гаяти? Ви ж не мала дитина!

Ханевський повертається, мимрить плаксивим голосом:

— Та коли ж страшно...

Райпсих т. Шамес нахилиється й швидко шпигає Ханевського в зад. Той скрикує:

— Ай!

Повний обурення й гніву, райпсих т. Шамес іде до столу, з явним заміром припинити «комедію». Вигукує обуреним голосом:

— Та що ви собі думаєте, — я з вами в піжмурки тут гратимусь?

Ханевський біжить за ним, однією, правою рукою підтримуючи штани, а другою тримаючись за вколоне місце. Мало не плаче, коли каже:

— Ну, я більше не буду... От хоч ріжте мене, — не буду!

Райпсих т. Шамес повертається до нього і швиденько шпигає. Ханевський мурчить від болю затиснутим ротом. Шамес шпигає ще раз. Ханевський не кричить, а тільки відрухово відскакує від нього. Шамес його доганяє — та ще раз!

Ханевський кризь сльози:

— А може б уже годі? Навіщо так багато?

— Треба більше нервів випробувати. Це було з одного боку, а тепер треба ще з другого. Бо можуть сказати, що з одного боку у вас все нормальне. Він швидко й енергійно шпигає бідолашного пацієнта в другу «півкулю», — раз, удруге. Ханевський за кожним разом підскакує, немов підтанцює.

Нарешті райпсих т. Шамес каже:

— О тепер хоч і годі.

Допомагає Ханевському підтягти штани, каже співчутливим голосом:

— Випийте води!

Іде до столу, наливає з карафки до склянки води й подає мученикові-пацієнтові. Той п'є, а випивши плаче. Мовить:

— Можна ж було хоч не так глибоко колоти...

— Я так колов, як треба. Я — фахівець і знаю, як колоти. Але зате ви тепер будете вдома — не на Соловках, де люди пасуть білих ведмедів. І я буду спокійний. А зараз напишу вам посвідку. Як вас на ім'я та по батькові?

— Моїсей Соломонович.

— Ага, добре. Сідайте тим часом, Моїсей Соломонович!

Сам райпсих т. Шамес по-діловому заходить за свій стіл, сідає в своє гніздо-крісло, бере ручку й пише. Деякий час тихо. Ханевський, сівши, витирає сльози, обмацує обережно поколоне місце. Нарешті обзивається:

— Аж сидіти ніяк!

Райпсих т. Шамес (пишучи):

— Нічого, воно переболить. Слухайте, що я написав! (Читає): «Цим свідчитьсся, що т. Моїсей Соломонович Ханевський за станом свого здоров'я й свідомости не може бути знярядям клясових ворогів, якби вони захотіли використати

його для своїх паскудних цілей і сам не може бути ворогом народу. Райпсих Жовтневого району м. Києва — підпис. А печатку вам поставлять у канцелярії. Ну, як? Добре?

— Добре. Дякую!

Ханевський підводиться, тримаючись лівою рукою за поколоне місце, бере правою рукою посвідку й ховає її. Райпсих т. Шамес подає йому з місця, з-за столу руку на прощання.

Ханевський каже:

— До побачення! А те, що я вам приобіцяв, завтра моя жінка передасть вашій. Як її по батькові?

— Сара Моїсеївна.

— Я так і скажу своїй: «Віднеси до Сары Моїсеївни!» Адресу я вашу знаю.

Іде до дверей, але потім несподівано повертається і каже майже пошепки:

— А знаєте, хто в СРСР найбільший ворог народу, що через нього навіть бідним явреям доводиться терпіти отакі муки, як я оце витерпів? Наш улюблений батько, учитель, друг і великий проводир народів т. Сталін. Тільки тихо, ша!

Притьмом уже виходить, люто хряпнувши дверима.

А райпсих т. Шамес як підвівся був трохи, подаючи пацієнтові руку, та так і застиг, пригломшений. Його витріщені баньки вилізли з орбіт мало не на лоба, повна, як червона галушка, губа, обвисла, відтуливши рота. А що як це був провокатор?! Хитрий, підступний, як сам диявол, провокатор!

Д-р Микола АРКАС

НАШ СТЕП

(Продовження)

Проте, у вабливій, загроженій небезпеками, далені степовій, ховалася Жар-птиця бездоленої України — Воля. І найсміливіші, найвідважніші свободолобці, сини її, шукали ту Волю примарну то на вороному, то піша-пішаницею й чимало з них гинуло від татарських стріл, від вовчих ікол або від спраги й голоду.

І співалося тоді на Гетьманщині:

... Осідлаю кониченька,
Коня вороного,
Нехай несе в чисте поле
Мене молодого.
В чистім полі тирса шумить,
Катран зеленіє,
В чистім полі своя воля,
Що й серце німіє...

(Із старої пісні «Не жур мене, моя мати».)

І горював тоді, побивався загублений у степу:

Побило мене в полі
Три недолі:
Перва недоля — безхліб'я,
Друга недоля — безвіддя,
Третя недоля, — що своїх братів
рідних не догнав...

(З думи «Про трьох братів».)

Ой, на татарських полях,
На козацьких шляхах
Не вовки-сіроманці квилять-проквильють,
Не орли-чорноперці клеочуть, під
небесами літають:
То сидить на могилі козак старенький,
Як голубонько сивенький,
На кобзі грас-виграває,
Голосно співає.
Кінь біля нього постріляний, порубаний,
Ратище поламане,
Піхви без шаблі булатної,
У ладівниці ні однісінького набою.

Тільки й зосталась йому бандура
подорожня

Та у глибокій кишені люлька-бурунька
Та тютюну пів папушки.

Козак-сердега люлечку потягає,

На кобзі грас-виграває,

Жалібно співає:

— Гей, братця, пани-молодці,

Козаки-запорожці!

Де ви ся повертаєте?

Як ви ся маєте?

Чи до Січі-матері прибуваєте,

Чи до Січі-матері прибуваєте,

Чи ляхів-ворогів киями покладаете?

Чи татар-бусурменів малахаями, як
череду, у полон заганяете?

Коли б мені Бог поміг старі ноги

розправляти,

За вами поспішати,

Може б ще я здужав на останку віку
вам заграги,

Голосно заспівати!

Нехай би моя кобза знала,

Що мене рука християнська поховала,

А то пропаде моя кобза ні за собаку:

Лежатиме сама собі у степу...

А вже ж мені, старенкомучу, без коня

пропадати:

Не зможу я по степах чвалати,

Будуть мене вовки-сіроманці зустрічати,

Будуть дідом за обідом коня мого

заїдати.

Кобзо ж моя, дружино вірняя!

Бандуро ж моя мальованая!

Де ж мені тебе діти?

А чи у чистому степу спалити

І попільцець по вітру пустити?

А чи на могилі положити?

Нехай буйний вітер по степах пролітає,

Струни твої зачіпає,

Сумненько-жалібненько грає-виграє.

*То може подорожні козаки бігтнуть
близенько,*

Почують, що ти граєш жалібненько,

Привернуть до могили?..

(«Дума про козака-бандуриста», можливо, під-
робка народньої творчости.)

**

Поки існувала Гетьманщина й військо запо-
розьке, доки Росія не запровадила в Україні свої
порядки, — доти наш степ зберігав свій первіс-
ний вигляд, лишався незайманим і сливе не змен-
шувався розлогою; тільки на південних кордонах
Гетьманщини відбувалося повільне заселення
його хліборобами.

Самі запорожці хліборобством не займалися;
у степах випасали вони величезні табуни коней,
овечі отари й гурти худоби, присутність яких у
степах ані трохи не порушувала їх дикого вигляду.

Ні міст, ні великих селищ запорожці не мали.
Зосереджувались вони у своїй твердині Січі,
маючи лишень на границях своїх вольностей
низку укріплених пунктів, як, наприклад, Орлов-
ський Шанець та Запорозький Гард на заході,
забороло проти поляків, Переволочну, Борисо-
глібівську та Усть-Самарську, — проти Гетьман-
щини, а принагідно й Москви, Бахмут, — проти
Слобожанщини й тієї ж Москви, далі, кріпості
на річці Кальміюсі — проти донців, коло Микі-
тиного перевозу — проти турецького Очакова
й татар Єдисанської та Буджацької орди й, на-
решті, укріплення вздовж усього південного по-
межжя Вольностей Запорозьких — проти Криму.

Порідку, дуже розкидано, в запорозьких
степах виднілися зимовники — хутори жонатих
січовиків й то, головним чином, близько від Січі,
над річками.

Зимовники були прототипом пізніших степо-
вих хуторів; господарі-запорозьці «сїдали на
землю» завше близько від води коло плавень;
хутори будували звичайно в лощинах, балках
або в ярах, у затишку, так, щоб з чистого поля
їх не було видно. Зимовники укріплялися часто-
колом і ровом, мали навіть гармати. З січовиком
та його родиною жила й челядь, його невеличка
дружина й, одночасно, робоча сила. Довкруг
зимовника певна кількість землі вже тоді засїюва-
лась збіжжям для власної потреби осадників:
були баштани, городи, овочеві сади; випасалися
овечі отари, гурти худоби й табуни коней.

Власник зимовника, особа поважна, залюбки
полював у степу та по яругах: дичини й звіря
було сила-силенна, — рибальчив, а іноді й млин
свій мав. Меж його ґрунти не знали: скільки
хотів, стільки й займав. Аж ось, з Січі наспівав
гонець з вісткою, що Січі загрожує небезпека, і
господар сїдлав коня й поспішався з джурами до
лицарського товариства низового.

Чим далі від Коша стояв зимовник, тим біль-
ша небезпека йому випадала, тим частіше трап-
лялися напади татар. І так бувало, що на місці
зимовника, лишалося одне згарище; за рік, за два,

останні сліди його заростали будяччям і пам'ять
про нього стиралася забуттям.

Ось так і траплялося, що плугове чересло
праправнука напорювалось десь у степу на
скам'янілі кусні валькованої глини, на обгоріле
бервено, на череп'я битого начиння, на жужелицю,
коли при зимовнику була кузня.

Зупиняв плугатар воли, посунувши бриля на
чоло, чухав потилицю й дивувався:

— Гай, гай, от тобі й на! А колись тут хтось
таки жив, колись таки тут щось скоїлось!

І невтямки йому, що леміш його плуга заче-
пив нужденні збутки запорозького добробуту...

Таким побитом, найкращими, найзавзятіши-
ми й найвірнішими охоронцями степового при-
вілля були, з одного боку, запорожці, з другого
— татари, вороги, що сходилися на одному: обом
степ був потрібний, як хліб насущний, без нього
не було б і їх.

**

Значна частина степу, яка перебувала в по-
сїданні Січі, звалася Вольностями Запорозькими;
ці Вольності Дніпро поділяв на дві, майже рівні,
половини; в них було вісім округ, так званих
паланок: на заході паланка Бугогардівська, у са-
мім серці Запорозжя — Кодацька, на півночі —
Протовчанська, Орельська та Самарська, на
сході — Кальміюська, ізольована острівцем на
Кінбурнській косі — Прогноїнська, нарешті, па-
ланка Інгульська, у межах майбутньої Херсон-
щини, точніше, в її Херсонським та Олександрівсь-
ким повітах, що постала найпізніше.

На півдні, від татарських кочовищ, Вольності
одділяв Дніпро аж до свого припливу Кінські
Води; потім, границя йшла на схід по цій річці та,
схилиючись на південний схід, досягала узбереж-
жя Озівського моря поблизу донських гирл, потім
йшла вгору по ріці Кальміюсу, одділяючи запо-
розькі землі від земель донців.

Все безкрає степове тло, що простягалось
далеко поза межі «Вольностей», звалось «Диким
полем» або «Чистим полем».

Колись, давним-давно, воно погубило славет-
ну дружину Ігоря Святославича, Новгород-Сі-
верського Князя, на берегах загадкової ріки
Каяли:

*...Сз зараніа до вечера,
сз вечера до сьвѣта
летяць стрѣлы каленьш;
гримлють сабли о шеломы;
трещать копіа харалужных,
вз поли незнаемы
среди земли Половецкыхш.
Черна земля
подъ копыты кости
была посьяна,
а кровію поляна;
тугою въздоша по Руськои земли.
Что ми шумить,
что ми звенить
далечя предъ зорями?
Игорь пълкиavorочаетъ,*

жаль бо ему мила брата
 Всеволода.
 Бишася день,
 бишася другыи,
 третьяго дни кз полудню
 падоша стязи Игореву.
 Ту ся брата розлучиста
 на березь быстрой Каялы.
 Ту кроваваго вина недоста;
 ту пирз докончяша
 хоробріи Русичи:
 сваты попоиша,
 а сами полегоша
 за землю Руськую.
 Ничить трава жалоцями,
 а дерево сз туюго
 кз земли преклонило ся...

(З первісного тексту «Слово»)

Од світання й до смеркання
 І всю ніч аж до схід-сонця —
 Над степами, над ярами
 Стріли з посвистом літали;
 І дзвонили громом-дзвоном
 Гострі шаблі по шоломах,
 І тріщали, і ламались
 Довгі списи на кольчугах —
 У незнанім дикім полі,
 У країні половецькій.
 А земля під копитами
 Геть укрилася тілами,
 А земля під копитами
 Геть засіялась кістками;
 Бродять коні по калюжах,
 По крові завзятих воїв,
 Що на межах оборонних
 Руську славу берегли...
 Що дзвенить? Що стугонить то

Спозаранку насвітанку?
 Ігор військо завертає:
 Шкода ж бо йому і брата
 І курян його хоробрих,
 Що на межах оборонних,
 Знемагаючи, рубались
 Харалужними мечами...
 Бились день і другий бились,
 А на третій день в полудне
 Впали Ігореві стяги
 Під копита диких коней,
 Диких коней половецьких;
 Там, на березі Каяли,
 Бистроплинучої річки,
 Ігор з Всеволодом юним
 Розлучився, розпроцався;
 Там, на березі Каяли,
 Русини бенкетували
 І вина їм не хватило
 Русь прославити отчизну
 Перемогою своєю;
 Там вони сватів споїли,
 А самі, довкруг ослонів,
 Мертвим трупом полягли...
 Поникла трава від скорботи,
 А дерево з гора низенько
 Додолу схилилося віттям...

(З мого переспіву «Слова»)

Сталося це у 1185-му році, одне століття по тому, як Київська Русь почала занепадати від внутрішніх чвар та половецьких наскоків... Потім, впродовж віків, степи ті засіювались кістями запорожців, гетьманців, татар та турків.

У підлеглих кримському ханові степах кочували Єдикульська та Джамбулуцька орди під загальною назвою Ногайських татар; вкруг гирл Південного Бога, між Очаковом, пізнішим Миколаєвом, і далі на північ, кочували Єдисанська та Буджацька орди.

Така ситуація утримувалась у степах сотні літ аж доки ними не заволоділа Росія. Вона викорінила запорожців, вигнала зі степових просторів хижі орди татар і, поділивши вільні обшари «Дикого поля» між своїми улюбленцями, віддала їх мирній колонізації.

І тоді якраз, сила-силенна чужинців, мов хиже гайвороння, кинулося на наш чорнозем.

Всякі балканці: серби, болгары, навіть чорногорці, волохи й молдаване, греки. До того дійшло, що північ степової Херсонщини один час офіційно звалася Новосербією.

Із заходу, в степи устрімилися підприємні німці та, з благословення російського уряду, почали засновувати по степах свої «колонії» з ведикими ґрунтами так рясно, що Херсонщину й Катернославщину сміливо можна було назвати «Новогерманією».

Греки на землю сідали зрідка; подібно своїм предкам, вони осідали в новозаснованих містах на узбережжях Чорного й Озівського морів і віддалися комерції та мореплавству; значна кількість греків увійшла в адміністративний апарат колишніх запорозьких та татарських

НАЙ СПОЖИВАЙТЕ
 ВІДЖИВНІШИЙ
 СТРАВНІШИЙ
 ДЕШЕВШИЙ ХАРЧ,
 ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ
 МОЛОКО
 І МОЛОЧНІ
 ПЕРЕТВОРИ
 ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ
 ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ
ROGERS DAIRY Ltd.
 459 Rogers Road, Toronto, Ont.
 Phone: RO. 9-7193

земель, названих «Новоросією», а ще більша пішла у військо і, особливо у фльоту.

Одночасно, з півночі почалася інвазія російських дрібнопомісних дідичів, а з ними всіляких «конквістадорів»-авантюристів, що мріяли розбагатіти на запорозьких і татарських землях, саме так казково легко, як ті «діксі» та «янки» на добрах індіанських.

Етапним порядком, ті російські пани, панки й підпанки, гнали за собою, як череду, своїх кріпаків і, перші волею, а другі неволею, стали піонерами русифікації нашого степу.

З історичних земель Гетьманщини, з Правобережжя й Лівобережжя, що в той час було адміністративно цілком вже підігнане під загально-російський кшталт, рухнулися в степи й наші землевласники з тією ж метою акулячою на безлюдні, на безправ'ї та на маснім ґрунті хопити фортуна.

Надзвичайно швидко, степ почав заселятися та експлуатуватися. Жар-птиця Воля, змахнувши синіми крилами, незавжди майнула за моря. Щезло козацтво, щезла срібнохвильна тирса; леміш часу зорав перше, леміш плуга — друге і слова старої пісні лунали вже іронією:

*...Висока могила, широка долина,
Сизокрил орел літає —
Гей, стоїть військо
Славне запорозьке
Та, як мак, процвітає...*

(З «Думи про козака Софрона»)

Тоді там, закріпачений внук чи правнук того Софрона, похмуро чвалав за панським ралом і сумно, сумно стало на Україні: —

*...Ой, і негаразд запорожці,
Степ широкий, край веселий
Та й занастили.*

(Із старої пісні «Ой, з-за гори, з-за лиману вітер повіває»)

*...Вражі пани, руські генерали,
Єретичні сини,
Степ широкий, край веселий.
Та й занастили...*

(З старої пісні «Ой, ішли наші славні запорожці та понад Бугом рікою»)

Скорботні сльози залили міста й села України; згадувалось минуле, але годі було воскресити часи славних дідів-прадідів, що так завзято боролися за волю: —

*...Ой, устань, Харьку, устань батьку, —
Що ж ми наробили —
Степ широкий, край веселий
Та й занастили...*

(Із старої пісні «Ой, з-за гори, з-за лиману вітер повіває»)

Не повелось ублагати й північну царицю, щоб вона, за попередні й сучасні заслуги козацтва, повернула йому загарбані землі. Відповідь Катерини була пряма й лаконічна:

*...Та не на те ж я, вражі сини,
Москаля збрала,*

*Щоб степ добрий, край веселий
Назад завертала...*

(З тієї ж пісні)

Гніт панщини, як ланцюгом скував Україну; не стало козацтва, а настало рабство.

Ось коли згадувалось про Мазепу, про Орлика, про Гордієнка; ось коли сам себе кляв український народ за байдужість до долі рідного краю, за себелюбство та шкурництво, що тепер здирало з нього шкуру!..

Так були стерті з поверхні земної вільні чорноморські степи владним помахом державного берла «царственної Феліци», виповняючої приречення невмолимої Долі.

Оборонці тих степів, їхнього привілля, частинно упокорились та, обернувшись у підневільних кріпаків, пішли в рабське слугування до нових, скрізь суцільних панів, частинно, в ім'я особистої свободи, відмовившись від найдорожчого людині рідного кутка, — подалися на чужину:

*...Ой, вже ж наші славні запорожці
У великому жалю:*

*Ой, не знали та поклониться
Гей, та котрому царю...*

(Із пісні «Ой, ішли наші славні запорожці та понад Бугом рікою»)

I, поклонившись турецькому султанові: —
Заплакали запорожці
Гей, та в Туреччину йдучи...

(З тієї ж пісні)

(Далі буде)

ГАРНИЙ ПОДАРУНОК ДІТЯМ ШІСТЬ РІЧНИКІВ

“СОНЯШНИК”

оправлені у три великі книжки

(у Кожній по 440 сторінок друку):

1. За 1956 і 1957 роки — ціна: 6.50 дол.
2. За 1958 і 1959 роки — ціна: 6.50 дол.
3. За 1960 і 1961 роки — ціна: 6.50 дол.

Купіть ці три книжки і позбавитесь клопоту: що дитині дати прочитати, чи що їй прочитати, бо

● У цих трьох книгах знайдете відповідні матеріали на кожну пору року, на кожне політичне чи релігійне свято.

● У цих трьох книгах знайдете матеріали з історії та географії України.

● У цих трьох книгах знайдете твори найкращих сучасних дитячих письменників і письменників-класиків.

● У цих трьох книгах знайдете багато добрих ілюстрацій майже до кожного твору. Обкладинка кожного числа видрукувана у двох кольорах.

Книжки гарно оправлені в полотно, із золотими витисками.

Замовляти в “Нових Днях”.

ПОЕТ ЗНЕМОЖЕНОЇ ДУШІ

(Спроба характеристики)

На 67 році життя, 7 вересня цього року, в Пільгрім Стей-шпиталі біля Нью-Йорку, помер визначний український письменник, поет і прозаїк, Теодосій Степанович Осьмачка. За життя свого Осьмачка не любив оповідати про себе, тож про нього дуже мало є публікованого з його біографії, майбутнім дослідникам буде невідкладним завданням зібрати відомості до його біографії, яка обіцяє бути винятковим літописом-повістю виняткової долі людини такої виняткової в історії нашого народу доби. А для людей, що такі відомості могли б посідати, було б невідкладним громадським обов'язком їх збирати ще по свіжих слідах, доки живі вони в пам'яті, у фактах, пригодах і подіях, зокрема, що завжди супроджували небіжчика.

Юрій Лавріненко в антології "Разстріляне Відродження" коротко пише про Осьмачку — родився він 3 травня 1895 року в селі Кушівка на Черкащині в родині сільського робітника Степана Осьмачки, який працював у маєтку відомого поміщика Терещенка, а потім самотужки здобув собі фах і славу ліпшого в своїй окрузі лікаря тварин. З великого гурту своїх дітей батько спромігся дати середню освіту лише найстаршому синові — Теодосію, який потім завершив уже її сам. Замолоду Осьмачка вчителював у народних школах. Під час світової війни за свою поему "Думи салдата" був відданий під військово-політичний суд. Революція врятувала його, відкривши нові можливості. В 1920 році нарком освіти Гринько призначив його інструктором підготовки робітників освіти на Кременчуччині. Здається, з кінця того ж року й по 1923 Осьмачка учиться в Київському Інституті Народної Освіти (як тоді звався університет). Тут разом з студентськими роками почалась його участь у літературному житті. Спершу він був членом очолюваної Миколою Зерозим Асоціації Письменників (АСПИС), а потім — організованої Валеріаном Підмогильним "Ланки", до якої належали також Марія Галич, Григорій Косинка (найближчий товариш Осьмачки, що був розстріляний 15 грудня 1934), Євген Плужник та Борис Антоненко-Давидович. Всі вони, може за винятком Марії Галич, були репресовані в 30-их роках.

Смерть Осьмаччина позначиться незаступною втратою на сучасній українській літературі, зокрема поезії. На літературі не емігрантського екзилу, для якої Осьмачка не існував і яка по суті своїми обмеженими надбаннями та низьким пересічним рівнем далеко не наближалась до нього. Хоч більшість років свого творчого життя Осьмачка перебув емігрантом, однак він лишився назавжди тісно пов'язаним з своїм народом і належить як письменник українському народові, українській літературі в найліпших її зразках. Дуже показовою виявилась на прикладі Осьмачки проблема зв'язку поета-творця з народом: вона не розв'язується, виходить, обставинами місця й часу, лиш покликанням поета. Все своє життя, свій талант, обдарування й покли-

кання Осьмачка посвятив своєму народові, він жив його знеможеною душею, знемагався власною душею за нього і її — свою знеможену душу, — як подвиг титанічний протиставив божищу деспотизму, що розростався до загрози фізичного знищення поетового народу.

"1929 року на Україні почався масовий соціальний і національний терор: примусова колективізація, і ліквідація селянства, як стану, загальне нищення української культури, — пише в цій же антології Лавріненко. — І в тому ж році Осьмачка друкує вірш "Деспотам", що кінчається словами: "Нехай у лапах вашої гордині в безодню тріпає земля, на бій із вами виступить однині душа знеможена моя". Після цього він устигає видати лише свій переклад Шекспірового "Макбета" (ДВУ, 1930)".

Такі слова кинуті на виклик деспотам, не лишилися тільки деклярацією для поета, вони стали для нього освяченням подвигу, якого він гідно дійшов до кінця через усі терни, вогні й смерті на своєму життєвому й творчому шляху. Титанічну силу відвертої постави-спротиву поет брав від власного народу, він наповнявся нею як диханням і кров'ю, він відкривав цю силу у народу й возвеличував її як гідність і віру! Титанічної могутності поетичних образів Осьмаччиних, його поетичного мислення, ідейного дихання можна дошукуватись тільки у відвічних надрах духових скарбів народу. Про свій нарід Осьмачка писав у першій друкованій збірці поезій "Круча", 1923 року:

...розверне одвірки просторів
півночі та півдня
і в пелену вічності,
зорями вдзвонену,
землю світами в руках понесе
за чепіги старі!
І хай правда росте
під залізом твоїм,
як під серцем ньеньки дитина!

Зображуючи так могутньо духову й фізичну істотність свого народу, поет не лише відчував її такою, але й усвідомлював. Він свідомо шукав і дошукувався ідентичних їй зображувальних засобів в українському слові:

Там Сварог схилився над стернями,
вкутав голову туманами
і ворушить тихо віями,
мов лісами в білім інеї.
Тихо віями він скочує
сльози тугою розтоплені,
що лишаються озерами
у долинах серед зелені
та й курять до сонця водами
в ранки білі, теплі, травневі.

Ми відразу пізнаємо могутній, до плянетних межувань, краєвид України! В такому образі-ве-

летні, що являє нашому сприйманню могутність і природи й людської істоти української!

Близький Осьмаччин колега молодих літературних його років, Валеріян Підмогильний лишив про ті роки характерну сентенцію, у якій сказав — “На межі двох діб неминуче з’являються люди, що зависають на грані, звідки видно далеко назад і ще далі вперед. Отже, вони слабують на хворобу, якої люди жодної партії ніколи не прощають — на гостроту зору”. Осьмачка належав до них. Про нього можна сказати — він визначився гостроту почувань, цією, властивою поетичній душі силою духовного бачення. І партія, деспотично пануюча над народом, не простила йому такої його провини. Своїми почуваннями він бачив далеко назад, до підскельних основ — де врослися коріння, звідки пробиваються джерела духової й фізичної природи українського народу на його відвічній землі — від віків Сварога, від епічних століть багатирів — від надхмарних фрагментів нашої легенди й камінних уламків нашого міту на цій планеті.

Прозірливіше своїми чуттями поет бачив наперед: він рано розгадав ту межовану крайністю зіткнення, вираховану деспотами можливість просто фізичного винищення українського народу, відчув наперед той стан, ту останню годину дванадцятку — коли народ знеможеться душею, і поет стає до поединку, маючи єдину потугу в цьому двобої — власну знеможену душу. Приклад неповторний! Таким був Теодосій Степанович Осьмачка — поет і письменник! Він був поетом знеможеної душі — як сили, як могутності, поет самоти — як гідности, як ластиви.

З такої позиції можна розглядати й похідні вже натіювання, що кладуться додатковими рисами й відтінями на монолітній різьбленій його постаті. Він не знав роздвоєння, не був песимістом, декадентом, як виявлялися часом спроби про нього трактувати так знічев’я. Приймаючи на себе титанічний поєдинок, у якому лишався один вибір — важити власною душею, Осьмачка витримує до кінця. Іван Брус в останній Осьмаччиній повісті — це сам Осьмачка. Навіть при тому — що взяте на довгі роки тривання проби на душу, нарешті відбилось психічною травмою на ній, Осьмачка не доходить до зневіри й падіння. Він послідовно доходить крайности — прозираючи космічні виміри трагедії-погибелі свого народу, прозираючи прокляту порожнечу безлюддя в людському світі взагалі, де “бризкає кров аж у стелю світів”. Це не чорний песимізм, а протиставлення чорній перспективі, коли аж так висловлює поет останнє своє бажання у цьому універсумі:

Гей, земле!
диявольський регіт твій чую
у шумі мільйонів плянет
в мільйонах віків,
і хочеться плюнуть з одчаю
тобі, земле, мамо,
щоб випекти пляму, пустелю,
на спині твоїй,
як вічне тавро арештантське,
і димом пропасти в безодні часу!

Інвективи Шевченкові, звернені до Бога, не ве-

дуть його до атеїзму, інвективи Осьмаччині, звернені до світу-всесвіту, не ведуть його до чорного відчаю й апологетики катастрофи, як кінцевої конечности: земля-світ, стає арештантською, злочинною — коли нею починають правити злочинці-арештанти!

До Осьмачки взагалі не прикладаються хрестоматійні означення. Осьмачка був поет, письменник своєї власної культури слова, про що в дружніх розмовах він підкреслював, коли його драгували “книжники” прикладанням до нього книжних налічок з такого ряду, як модернізм, експресіонізм, романтизм чи й байронізм тощо. Поетичний хист — це хист слова, говорив він: уміння творити з слова образ. Слово в Осьмачки не лише матеріал образу, воно під його рукою стає образом, оживає, брентить кольорами, звучанням, пахотом. Не можна стриматися, щоб не зачитувати з такого приводу хоча б малий зразок слова-образу в Осьмачки; в початку другої частини “Поета” говориться про ранок, досвіток, коли господиня вже витопила піч, прибрала в хаті —

А потім, сівши до вікна на дніще,
схилила тихо сивину чола
над прядку, та під кужіль ближче,
і прями нитку швидко почала.
Здавалося, що просто ось засвище
посеред хати золота бджола
і цвіт акації запахне медом,
і білим полотном і очеретом.

Зразок вільно може змагатися з класичними зразками античності, і античності елітської. Осьмачка часто говорив — він учився в ліпших митців, але нікого не наслідує: байронізм — наслідування, як кожний “ізм” чистий чи з додатком “нео-”, “псевдо-”. Почував він себе поетом ненаслідувачем. Поетичний стиль є лише мовним, є також подобою й образом поетичного мислення-чуття. Осьмачка доводить свій образ, чуттєво-мисленне його втілення в слові до античної звершености — з її плястикою, барвою, тембром.

Своїм поетичним стилем Осьмачка відкриває наново істотні нашої духовій культурі джерела поетичного чуття-мислення, на яких зроджувалась самотутня українська обдарованість, на яких зростали наші духові віки, позначені такими монументами культури слова як Слово о полку Ігоревім, билини, думи, легенди й пісні. Однак, зростаючи з цих джерел, Осьмачка не став ні традиційним, ні архаїчним. У нього, може раніше, по відношенню інших, зокрема Яновського, Довженка, стиль поетичного чуття-мислення виявився у новому й оновленому звучанні — струмуванні давніх джерел елітської прозорости й тембру — нашої народної поетичної спадщини, фолкльору взагалі, що сьогодні пробивається у нашого народу в усіх мистецьких проявах, до хореографії включно, з нечуваною досі силою. На прикладі Осьмачки можна будувати уже сьогодні дослідження — звідки воно взялося таке раптове й буйне нове струмування поетичної культури українського слова в найновішого покоління українських поетів? Це значить іти за звичкою, а не за істотністю явища, говоривши про наслідування чужих зразків чи про взорування на них або,

Життя і смерть Петра Поліщука

(Докія Гуменна: “Серед хмаросягів”)

“Мільярди тонн свинцевої океанської води” залишилися на сході від материка, тисячі людей з України опинилися у царстві хмаросягів...

Для полтавців, киян, львов'ян, коломийчан ця земля спершу була чужа, химерна, непривітна, бо заклопотана своїми особистими справами. Чужа її мова, дивні звичаї. Чужі й напівчужі її люди — навіть і ті, що пам'ятають ще мову своїх предків, українську мову...

Як вижити на цій землі, як призвичаїтись до неї? Як закорінитись у ній, як улаштувати на ній своє життя — вже не по-таборовому, а по-людському? Чи не перемеле їх ця громохка земля так, що й сліду по них не лишиться?

Ні, люди з Києва, з Полтави, зі Львова, з Коломиї не розгубилися на цій землі, не загинули в прірвах між хмаросягами. Незабаром тут з'явилися українські гніздовища, які мало-помалу почали виділяти з себе осібняків, що, висунувши носа за межі свого гетто, вирішили, що стати американцем не така вже трудна справа.

І от недавні скитальці почали в новому світі обживатися й... наживатися.

По вулицях і завулках українських оселищ у країні хмаросягів раз-у-раз проходить жінка, що гострим поглядом примружених очей дивиться навколо себе. Вона уважно придивляється до Америки, бачить у ній багато гарного й своєрідно-принадного. Не уникають її погляду й тіневі сторони.

Вона допитливо заглядає в душі своїх земляків, вивчає їх та співчутливо, й подеколи іронічно, посміхається. Письменниця хоче вяснити, що сталося з її земляками, які потрапили в новий світ, як вони принатурюються до нового життя, як цей світ впливає на них, формує їх та витягає назовні те, що в них є доброго й не дуже доброго.

Докія Гуменна подарувала своїм землякам ще одну книжку, на цей раз книжку нарисів-оповідань. Книжку про декого з них. Книжку про те, як їх бачить письменниця, що, за прикладом Григорія Сковороди, так мало цікавиться своїм особистим добробутом і так боляче переймається долею своїх земляків, які опинилися поза рідною землею.

Письменниця пише в своїх оповіданнях про звичайних, здавалося б, нецікавих людей і людей, яких куди більше, ніж людей будь-якого іншого

зрештою, шукаючи наподібнення цим чужим зразкам, у найновіших представників сучасної української поезії в Україні. Поет Драч (у етюдах зокрема), чи Вінграновський, для прикладу — вони скорше рівняються до Осьмачки, як будь до кого іншого. Осьмачка не був у нашій літературі явищем для себе, він відкривав те багатство її джерел, що знаходить сьогодні могутнє струмування у новому зростанні поетичної культури українського слова. Хочби з цієї ознаки — для української літератури Теодосій Осьмачка буде невмираючим.

типу. У тому, як ці люди влаштовують своє життя, в їхніх турботах, прагненнях та довершеннях виражаються плюси й мінуси певної частини нашої спільноти, а в ній відображаються й деякі риси нашої спільної вдачі.

Ціла галерея представників кількох людських типів проходить перед нами в ескізно накиданих скетчах-характеристиках. Власне, всі ці люди давно знайомі нам. Але навіть і те, що в них уже знайоме нам, письменниця вміє показати так, що ми замислюємося над тим, над чим ще не замислювалися.

... Старий емігрант Петро Поліщук помер у льоху, де щурі гасають. Жив він як жебрак, але після нього знайшли вісімдесят тисяч у перині, якою він вкривався. Ніхто не знав, де взялися в “бома” такі гроші. Він же вічно ходив по смітниках та вигрібав естивне...

Але Пилип Купервас знав, звідки в Петра ті гроші. Колись, у часи “прогібіції”, вони вдвох мали “фабрику” самогонної горілки й зробили великі гроші. Їхню “фабрику” знайшли, але “фабриканти” врятувалися. Свої капітали вони також урятували.

Цілу ніч Пилип думав про те, як схвати свої гроші, щоб вони не потрапили в руки його дітей чи родичів. Він вирішив зашити свій капітал у підібране ним на вулиці старе, негодяще кріселко. Частина його грошей була в банкнотах, а частина в банківських книжечках.

Незабаром після того Пилип нагло помер у підземній залізниці. Його діти не пішли підбирати його, хоч знайомі і повідомили їх про те, що сталося з їхнім батьком. Нехай його поховає місто своїм коштом, а вони не такі багаті! Зате вони пішли в те мешкання, де самотно жив їхній батько, щоб подивитися, чи немає чогось придатного в тому мотлоху, що його збирав на смітниках їх батько. Але нічого доброго вони там не знайшли.

Помешкання, де жив Пилип, було винайняте іншим людям, а Пилипові речі були викинуті на вулицю. Кріселко з зашитими в ньому десятками тисяч доларів потрапило в пашу смітцевої машини, яка байдуже перемолола його разом з іншими відпадками великого міста... (Оповідання “Таємниця кріселка”).

...Власник бару Гаррі Пилівко за своє життя склав капітал в тридцять сім тисяч доларів. Ані одного долара він не хотів дати своєму доброму знайомому Романові, молодому мистцеві з великим талантом, але без грошей. Раптом Пилівко помер, не залишивши ніякого заповіту. Родичів у нього не було. Гроші його перейшли у власність міста. На похорон Пилівки місто збиралося витратити тільки триста доларів — аби тільки поховати самотнього старого.

Перед Романом постало питання: чи витратити ту маленьку суму грошей, яку він мав, на виставку

своїх картин (від якої він чекав великої користі для своєї кар'єри), чи витратити їх на пристойний похорон свого самотного земляка, щоб його не просто нашвидкуруч закопали в землю наче "бома".

Дядько Гаврило — своя ж українська людина. Правда, скупий був небіжчик, але... І, зідхнувши, Роман вирішив віддати свої невеликі гроші на похорон земляка, по якому місто успадкувало понад тридцять тисяч доларів... (Оповідання "Глюзорна реальність").

...Її зовсім вибив з різноваги вибір бальнової сукні. Яку з тих суkenок узяти — чи ту, що коштує сто сімдесят доларів, чи ту, що коштує вдвоє більше? Вона купила дешевшу, але тепер гризе себе, що не взяла дорожчої. Пошкодувала якихось нещасних сто сімдесят доларів, а тепер ту чудову сукню вже, напевно, взяла якась інша пані. Ах, ця її клята скупість!..

У цей час пошта доставила їй якийсь пакет. Вона поморщилася. Знову якась українська книжка? Так і є! Це книжка отого письменника, з яким вона познайомилася на пароплаві, коли пливла до Америки. Цікава людина. Талановитий письменник. Згодом, уже в Америці, цей письменник прислав їй свою книжку, за яку вона вислала йому два долари.

Потім цей маніяк знову прислав їй свою нову, нікому тут не потрібну, книгу. Не довго думаючи, вона написала на пакеті "До повороту" і вкинула його в поштову скриньку. Немає чого церемонитися з цими нахабами, що не хочуть знати чести та нав'язують людям свою писанину...

Тепер він знову прислав книжку. Це вже паразитизм! І вона з розмаху жбурнула пакет у кошик для непотрібних паперів. Нехай чекає на свою книжку назад! Більше не присилатиме!.. (Оповідання "Бальова сукня").

Оповідаючи про ці та інші подібні випадки (про які ми й самі нераз чули), показуючи нам людей із деформованою ментальністю (яких ми й самі нераз зустрічали), письменниця орієнтує нас (якщо можна так висловитися) на життєву філософію, гіднішу людських істот.

Не нав'язуючи своїх думок, вона пропонує нам самим зробити висновки з висловлювань різних персонажів її оповідань.

Гаррі Пилявко говорить мистцеві Романові:

— От що я тобі скажу, небоже! Якщо ти хочеш позичити в мене грошей на який прибутковий бізнес, то хоч зараз! А на ці твої дурні виставки нема що витратити грошей, то пса вартє! Я на свої гроші тяжко робив день і ніч, щоб на такі дурниці викидати. У нас найважливіша річ — робити гроші! За гроші тебе шануватимуть, усе будеш мати, а без грошей і твоє малярство нікому непотрібне!

— Українській нації потрібне! — каже Роман. — Не самі ж у нас прибиральники та корчмарі!.. Без наших малярських виставок, концертів, книг, ми, українці, будемо тільки поповнювати ряди безіменних клінерів. І свого відцуралися й чужого не навчилися оті ваші грошороби!..

В іншому оповіданні один з персонажів з прикритістю говорить: "Тут люди спочатку тратять здоров'я, щоб здобути гроші, а потім тратять гроші,

щоб вернути собі здоров'я. Перше вдається, а друге не завжди!.."

— Я живу із смаком, — хвалиться стара жінка в оповіданні "Хто тут нормальний?" — ось бачите вино на столі й до вина що треба... Я вже давно могла б піти на пенсію, та й дочка ж он кличе на ферму — але ж я ще можу заробити! Шкода гроша! І як би то я сиділа на фермі, знаючи, що четвер прийшов, а я чека не дістала? А так шочетверга приносить форледі чек, а на ньому міцно вилито, аж вдавнено: п'ятдесят доларів. Я ж іще, хвалити Бога, не вижила з розуму! Хвалити Бога, маю ще здорові руки, хоч трохи й покручені від мила та порошоків... Маю ще здорові ноги, хоч трохи й ниють та крутять. Але то байка! Поболить і перестане, а чека в четвер я таки дістану!..

В оповіданні "Контрасти" Здульський каже:

— Ці старі імігранти своє забули, а тутешнього не навчились... Воно вже свою мову забуло, а тутешньої так і не втнуло, крім "дацо" й "вацу-мери"... Та де там!.. Воно своєї думки не вміє ніякої висловити, белькоче щось як недоріка... здичавіла людина, та й годі!..

Один з персонажів оповідання "Що ж таке щастя?" розповідає про своє життя:

— То ви щасливі, що можете собі вільно розпоряджати своїм часом, а я з жінкою їмо, поки переходимо з одного свого будинку до іншого. Десь по дорозі схопиш сендвіча та й біжиш, як пес, щоб не спізнитися. Оце з вами стою, а під ногами земля гуде, цілу ніч не спав...

— Ще якусь працю маєте? На нічний зміні?

— Ми й своєї з жінкою не витягнемо! Таж кажу вам, що самі з жінкою в своїх будинках дженіторку провадимо. І вдень і вночі працюємо як чорти. Кажу ж вам, що нема часу зварити їсти та пообідати по-людському...

— Та нащо ж ви живете? Ані з'їсти, ні випити, ні спочити...

— Як нащо? — обурився на таке питання Корній. — А будинки! А гроші в банку!.. Ось ми думаємо купити ще один будинок, то як не буде в банку, то не буде й будинку!..

...Вдумуючись у всі ці висловлювання персонажів збірки, ми ніби чуємо задумливі слова, звернені до тих людей, у яких егоїзм та жадоба грошей ради грошей висушили душі, виростили до розмірів манії:

"Погано ви живете, панове, — потворно й нудно! Всього одне життя відміряно вам на цій землі, а що ви з ним робите? Чи заберете ви з собою на той світ ті гроші, що їх так самовіддано набуваєте на цьому світі? З якими думками й спогадками про своє минуле вам доведеться помираті? Чи не стане вам прикро, що ви ж могли жити по-людському, красивішим і гіднішим життям, якби своєчасно схаменулися?..

Не нова це філософія, але чи до багатьох душ вона дійшла?

...З-поміж понад двадцяти оповідань, з яких складається збірка "Серед хмаросягів", не всі мають викривально-моралізаторський характер; є в їх числі і добродушні гуморески, і психологічні ескізи, і невеликі оповідання.

Якщо говорити про збірку цілому, то треба відзначити деяку її нерівність. Не всі оповідання однаково літературно оброблені; деякі з них психологічно глибші, деякі мілкіші, схематичніші. Психологічні типи дано (очевидно, для більшої наочності) в їхніх крайніх виявах, дещо поверховно, без спроб психоаналізи і без передісторії. Це робить їх до певної міри символічними постатями, в той час, як хотілося б, щоб у них було більше мистецької випуклості й переконливості. Але в рамках коротких оповідань-нарисів це, звичайно, зробити дуже трудно.

Зібрані в збірці речі не всі розраховані на того самого читача. Наприклад, оповідання "Пристрасть рожевого каменю" навряд чи буде приступне тому читачеві, для якого призначено оповідання "Таємниця кріселка".

Збірка має характерну "лінгвістичну" рису: вона написана мовою, насиченою не лише "американізмами" (що цілком зрозуміло, зважаючи на середовище, описане в цих оповіданнях), але й діалектними західноукраїнськими словами та виразами. Ця лексика й фразеологія, увійшовши до деякої міри і в мову емігрантів з Наддніпрянщини, спричинилася до появи в нас своєрідного емігрантського жаргону. Мова персонажів збірки збереже

для наступних дослідників цікавий епізод нашої мовної історії.

Загалом, збірка оповідань Д. Гуменної являє собою вартісний вклад у наше письменство, і тим читачам, яким її адресовано, її можна рекомендувати без жодних застережень. Вона викличе в них багато актуальних і потрібних думок.

Наприкінці рецензії я не можу не звернутися до п. Гуменної з побажанням-порадою: чи не пора письменниці перейти від дрібних речей до праці над великим полотном, у якому вона могла б, з властивою їй вдумливою спостережливостю, примусити нас замислитись не лише над своїм індивідуальним життям, а й над глибшими й загальнішими проблемами нашого національного життя, нашої національної типології і нашої історії.

Такого роду твором з дуже актуальною темою міг би бути твір про те, в якій мірі шкодив культурному процесові і національно-визвольній боротьбі нашого народу опортунізм та спричинена ним денационалізація тих кіл наших надміру "хазяйновитих" земляків, у яких егоїзм, кар'єризм та гонитва насамперед за матеріальними "благами" витруїли і політичну свідомість і почуття національної гідності. Наша історія, як давніша, так і новіша, можуть дати чимало сюжетів такого, зараз нам конче потрібного твору.

Вадим ТУРЧИН

Кірка з Еєї чи подоляночка з України?

Розказував небіжчик Гомер, — та й наші старші читачі ще пам'ятають, — що колись на острові Еєя здобула собі чималу популярність дама комерційної цнотливості, звана Кіркою. Ясно: не через професію свою стала Кірка славною (іще б! не новина ж), а через те, що вона була чарівниця, та й то не абияка: людей, бачте, у худобу перемінювала. Робила це, очевидно, для бізнесу, бо в неї була тваринницька фарма (ота сама фарма, що її згодом описав англійський письменник Орвел у своєму "Колгоспі тварин"). Чаклунство робилось простісінько: необачній жертві Кірка виходила навстріч та й підносила на вітання келех такого чудесного питва, що... встоятись не було сили. Коли ж спраглий гість уже поласував солоненьким, Кірка доторкалась його жезлом і — ти дивись — з людини прит'яма ставав від, цап, баран, кінь, а то й свиня — залежно, звичайно, від того, що саме під ту пору було потрібне на Кірчиній фармі.

Але чаклунства хитруючої фармерки діяли тільки на людей темних, несвідомих, що їх тоді називали знімеська селепками. Сусіди ж Кірчині, що її гаразд знали, або й люди хоч і здалеку, та тямуші, освічені (що "Нові дні" читали) — ті швидко навчилися від Кірчиних чарів захищатися. Тре-

ба було тільки понюхати спеціального сорту зілля — і ті чари безсилі: можна, значить, і медку попипити, і людиною залишитися (назва зілля ще Гомерові незнана була, вона закріпилася в літературі аж геть пізніше, як відомо, у виданнях ОПДЛ "Євшан-зілля").

Дедалі погана слава про Кірку стала ширшатися, а впарі з цим поширювалось і знання, як протиставитись її чарам. Видима річ: бізнес Кірчин почав підупадати, бо ж раз-у-раз важче ставало знаходити кандидатів у колгосп тварин. Нарешті, їх уже можна було підчепити серед найостанніших тільки дурнів. Правда, таких ніколи на світі не бракувало, але заманювати їх доводилось здалеку, з-за морів, з усяких там Азій та Африк. Та й напитки приходилось підносити їм дедалі коштовніші, вибагливіші.

Тож уявіть собі Кірчину втіху, коли одного літнього надвечір'я вона глянула у вікно — аж там козарлюга кремезний-здоровезний попідвіконню франтом похожа, люльку смокче, на Кірку зиркає, очками моргає. На радощах Кірка підстрибнула так високо, що куди там танцюристам з київського ансамблю, а навіть радянським астронавтам! Вона мершій гукнула слуг та й звеліла принести питва щонайдухмянішого, яким ще досі нікого не вгощала.

Але радість її недовго тривала: Одиссей (так звався наш паруб'яга) не з дурнів був та й не з страшків. Даремно Еврилох та інші партійці лякали його, а навіть у пресі закликали, щоб він не йшов до Кірки, бо, поплентавшись туди, стане поплентачем (так і сказано в одній статті) і пропаде, як сліпе теля в ямі. Одиссей же не тільки не пропав, а навпаки. І то дуже навпаки: заживши ще зранку подвійний нюх евшан-зілля, яким його почастивав бог Гермес, він тепер преспокійно вихилив Кірчину чарку.

А тоді чарівниця торкнула його жезлом та й каже іронічно-цинічно:

— Ану ка, сволоч націоналістическая, пашол вон между свиней!

А тоді Одиссей добув шаблюку та й каже галлянтно-шармантно:

— Лисен, гані, усіх тих хлопів, що ти їх зченчувала на худобу, ти зараз же назад пофіксуй, бо як ні, то ось мій меч, а твоя голова з плеч. Вел?..

На такі непереливки Кірка злякалась, звомпила і... покорилась. Отак хитряга Одиссей зумів загнудзати всемогутню Кірку і примусив її робити все, що він звелів, а на придачу ще й... завагітніти. А коли він згодом її покинув, то вона з жалю й досади дуба дала...

**

Оця сумненько-веселенька побрехенька з грецької мітології мимохить зринула в моїй пам'яті, насовуючи низку цікавих аналогій у зв'язку з недавньою гостиною київського ансамблю танцюристів.

Та тут, на згадку про київський ансамбль, можливо, дехто з читачів і скривиться: чи не досить уже, мовляв, писала наша й чужа преса про ансамбль? Невже варто займатися цим ще й тепер, адже ансамбль уже давно повернувся в Україну. Хіба ж це не "муштарда по обіді"?

Будемо ж надіятися, що тільки справді дехто з читачів так зареагує, та й то ті "дехто", поміркуювавши й передумавши, погодяться, що гостина київського ансамблю — це ніяк не "муштарда по обіді". Занадто бо ця гостина сколихнула вже трохи застоялим плесом українського еміграційного життя (в цьому, м. ін., йще одна з заслуг наших київських гостей). Згадаймо: ринула ціла злива статей, рецензій, коментарів, комунікатів, полемік тощо. Написано стільки, що, зібравши сьогодні весь цей матеріал у себе на столі, я здивувався: товстющу книгу можна б із нього скласти.

Неодноразово в цих писаннях стверджено жалюгідно-трагічний брак нашої одноцілої постави до київського ансамблю, натавровано цілу низку наших помилоч і, навпаки, з другого боку, прославлено й звеличено ці помилки, як наші ж такі першорядні політичні успіхи (див. "комунікати" СВУ). Словом, пролито море чорнила й друкарської фарби і... дивне диво: знічів'я все це припинилось, обірвалось, як у воду кануло. А підсумків так і не підведено, нашого становища до ансамблю так і не узгоджено, висновків на майбутнє так і не зроблено. А це майбутнє не за горами: ось уже на 5 листопада в Торонті призначений концерт ві-

домого українського співака з України Д. Гнатюка (він же виконавець широковідомої "Пісні про рушник", якою, у грамофонних записках, так захоплюється наша еміграційна молодь). Ходять чутки, що незабаром сюди завітає Козловський, хор Віршовки, а також і київська капеля бандуристів. І тут живосилом насовується питання: що ж тоді? Чи має повторитися ота трагікомічна нерозбериха, коли наші газети знову нагинатимуть справу кожна у свій бік (партійний звичайно), а наші громадсько-політичні центральні знову преспокійно мовчатимуть, бо-цімто й не їхнє мелеться. А роззухвалений цією незбагненною мовчанкою примітив знову почепить на дрючок гасло й гордо помаршує під театр "пописуватися" своїм плякатним патріотизмом і своєю політичною "мудрістю"?.

Тож саме тепер, коли вщухли розбурхані пристрасті та пригасли запеклі бої, чи не варт було б нам поміркувати на холодний розум над цією проблемою і — що найголовніше! — поробити якісь спільні висновки й вирішення, наслідком яких була б наша одностайна постава й поведінка в майбутньому. Бо солідарна постава всієї української еміграції до виїзних мистецьких і наукових груп та одиниць з України — це справа набагато важливіша, аніж дехто з нас уявляє. Вона вже виїшла далеко поза межі "традиційної" пустопорожньої мелодеклямації про єдність, і стала неухильним імперативом нашої дійсності.

Як відомо, мистецтво стало тепер одним з могутніх засобів світової великої політики, а т. зв. культуробмін — це одна з наскладніших стратегічних операцій у сьгоднішній холодній війні. І висилку українських мистецьких ансамблів запляновано в Москві також як один із засобів майстрування цієї великої світової політики. Вихопити ці засоби з ворожої руки і спрямувати їх на добро української справи — ось завдання (яке ж величне!) української політичної еміграції. Здійснення ж цього завдання не таке нереальне, як би могло зразу здаватися, але залежить воно, знову ж таки, від розумної й одностайної постави нас усіх. Апологети консолідації, що їх, на щастя, не бракує ні в одному нашому середовищі, зазвичай проповідують тільки формально-механічне (тим то і нездійсненне і непотрібне) об'єднання наших політичних партій. Сьогодні перед ними, як і перед усіма нами, набагато сприятливіша нагода й набагато важливіша потреба прикласти рук до справжньої сконсолідованої дії всіх українців у вільному світі. Справді бо: київський ансамбль промчався по світі неначе мерехтливий метеор, у сліпучому блиску якого також і перед нами, українськими емігрантами, виринули нові можливості й нові завдання, і то в обох наших найважливіших ділянках: у пролагандивній дії серед чужинецького світу і в громадсько-політичній діяльності на внутрішньо-українському секторі. Розгляньмо ж уважно ситуацію в обох цих ділянках, назвавши їх для зручності зовнішнім і внутрішнім аспектами, дарма що таке розмежування тільки умовне, бо ж обидва ці аспекти нерозривно один з одним пов'язані.

Зовнішній аспект гостини київських танцюристів достомоно нагадує історію Кірчиного чаклування і Кірчиної поразки. Хоч і яку божественну ам-

врозію піднесла московська Кірка Заходові, але за-
дурманити йому голову так і не поталанило. Про
реакцію західного світу на виступи цього ансам-
блю надруковано в українській і неукраїнській пре-
сі хмару-хмаренну матеріялу. Тож не личить, пов-
торюючи факти, зловживати терпеливістю запов-
зязого читача, що докопався вже аж до цього ось
місця мого писання. Зате хотілось би підкреслити
деякі ваговиті (на мою думку, звичайно), моменти,
що якось випадково не знайшли докладнішої ува-
ги нашої преси. Та для цього декілька хоч і не
нових, але необхідних вступних стверджень.

Як відомо, ансамбль виїхав за кордон не за
дозволом, а на наказ Москви. Ніщо бо в СРСР (а
принаймні в УРСР) не відбувається за ініціативою,
знизу, а коли навіть така ніби-ініціатива й проявляє-
ться, то вона задалегідь наказана згори (колгоспни-
ки "виступають з ініціативою" здати більше хліба
державі, трудящі "вимагають" смертної кари на "во-
рогів народу" й т. п.). (Це, однак, ні в чому не
применшує велетенських заслуг П. Вірського, І.
Іващенко, А. Петрицького та артистів ансамблю для
справи українського мистецтва).

Як відомо теж, висилка ансамблю була новою
більшовицькою ракетною, черговим пострілом (цьо-
го разу з дуже великокаліберної зброї) у холод-
ній війні проти Заходу. Зокрема метою цієї ви-
сылки було розбити закиди Заходу про поневолен-
ня Москвою українського та інших народів. Тут
важить найбільше "Тиждень поневолених народів"
(установлений ще урядом Айзенгавера), а особли-
во й насамперед славновісна промова Діфенбейке-
ра на сесії ООН в обороні "свободолюбних україн-
ців". Показом чудесних зразків українського мис-
тецтва Москва намагалася створити на Заході вра-
ження нібито в СРСР ніхто не тільки не поневолює
українського народу, а навпаки, гляньте, мовляв,
як ото пишню процвітає в нас (і, очевидно, завдя-
ки нам!) українська культура. Але напустити блах-
мана все таки не пощастило. Докази? Їх же тьма-
тьменна. Візьмімо, для прикладу, одне тільки місто
Торонто. Два місцеві щоденники, "Телеграм" і "Дей-
лі Стар", склавши українським танцюристам най-
вищі похвали за їхній надзвичайний мистецький рі-
вень, подали про політичний бік справи ось які
значущі коментарі:

"Ансамбль є живим свідком багатющої культурної
традиції 45-мільйонової української нації. Його вітати-
муть канадці українського роду не тільки як рідних, але
і як представників найвищої класи українського народ-
ного мистецтва.

Але, з другого боку, розмахний гопак не викреслить
з пам'яті гірких спогадів про поневолену країну. Пре-
м'єр Діфенбейкер вказав на "свободолюбних українців" у
своєму пам'ятному виступі в ООН проти більшовицького
імперіялізму.

Багато канадських танцюристів, що вітатимуть тан-
цюристів, знають, що ця найновіша культурна імпреза від-
бувається на доручення Москви, щоб, з одного боку, до-
казати канадцам, як помиляється їхній прем'єр, а з дру-
гого показати, як вільно може розвиватися в СРСР мис-
тецтво за більшовицькими зразками.

Вшановуючи цю найвищу якости концертну групу,

• Telegram, May 25, 1962.

канадці однак знають, що свобода ніг у танці це ще
далеко не те саме, що свобода цілої людини".

"Не біймося, що вони (танцюристи — В. Т.) зроблять
нас "м'якими" — цілі ватаги танцюристів не всіли стерти
спогаду про криваву малярську масакру".

Аналогічна ситуація, напр., у Сан-Франціско:

"Кожному ясно, що ті, які вислали український ан-
самбль танцю з Києва до Америки, мали на увазі свої
цілі. Вони хотіли доказати світові, що Україна вільна.
Треба сумніватися, чи вони це осягнули, з певністю мож-
на сказати, що їм не повезло в Сан-Франціско. Тут ста-
лося зовсім протилежне до їхніх намірів: тут український
ансамбль танцю з Києва зацікавив людей Україною, а
місцевий Відділ УККА подав до відома цих людей прав-
диві інформації про поневолену Україну".

Подібних звідомлень було багато, їх зустрі-
чав, мабуть, кожен читач у своїй місцевій пресі.
Значить, політична місія ансамблю не тільки не
принесла бажаного успіху, а навпаки, — коли вжи-
ти втертого та не менш правдивого вислову, —
постріл повернувся бумерангом і поцілів Москву
у найвразливіше її місце: проблему поневолених
народів. Логічно виринає питання: невже в Москві
цього не передбачали? Звичайно, було б наївно
думати, що в Москві не рахувалися з можливістю
політичної невдачі. Адже російська дипломатія бу-
ла завжди однією з найкращих у світі, а більшо-
вицька й поготів (хай вибачать мені цей еретич-
ний вислів ті наші журналісти, що ще й досі го-
дують нас байочками про "дурного Ваньку" чи
"велетня на глиняних ногах"). А якщо це так, то
чому ж тоді вислали ансамбль? Відповідь на це
питання дає сучасна міжнародно-політична ситу-
ація СРСР: Москва була примушена вислати ан-
самбль за кордон, бо... іншого виходу не було.
Причавлений твердою поставою Заходу, а особли-
во сміливим виступом канадського прем'єра, Хру-
шов опинився перед невідкладним завданням за вся-
ку ціну і негайно очистити Москву в очах світу
(зокрема афро-азійського та південноамерикансько-
го) від поставлених їй обвинувачень в імперіяліз-
мі й колоніялізмі у відношенні до поневолених нею
народів. Бо немає сумніву, що поневолені народи
— це для Москви справжня Ахілева п'ята, яка ко-
лись, сподіваємось, таки й спричинить її загибель.
Ось що пише на цю тему один із вдумливіших на-
ших публіцистів З. Семенів:

"Західнім "експертам" від східної політики варто бу-
ло б звернути пильнішу увагу на один вимовний факт.
Завжди, коли той чи інший політичний діяч відважиться
назвати факт своїм іменем, тобто російську зверхність над
іншими народами колоніялізмом, коли він вкаже на по-
требу кожної можливої підтримки цим народам у бороть-
бі проти верховодства "старшого брата", то серед пар-
тійного керівництва виникає небачена нервозність, щоб
не сказати — оскаженіння. Мало це місце після виступу
канадського прем'єра Діфенбейкера на форумі ООН...

Один-єдиний голос західного державного мужа на
захист правди і справедливості, а яка помітна реак-
ція!"

** Daily Star, May 26, 1962.

*** "Нові дні", ч. 152, вересень, 1962.

**** "Роск, Діфенбейкер і російський колоніялізм" —
"Український самостійник", ч. 54, 1962.

А згадаймо поїздку колишнього заступника президента США Р. Ніксона до Москви в 1960 р. Ще таки на лєтовіщі, навіть не привітавши як слід гостя, "темпераментний" Нікіта Сергійович зразу ж накинувся на нього мокрим рядом за тількищо проголошений у США "Тиждень поневолених народів". Тут же Хрущов, з притаманним йому режисерсько-акторським хистом, улаштував гостеві "імпрровізоване" театральне видовище, про яке московське радіо дбайливо розтрубіло на весь світ: ідучи з Ніксоном набережною Москви-ріки, Хрущов раз-у-раз вигукував до москвичів (!), які "випадково" саме тут купалися в річці або лежали на пляжі: "Чи ви поневолені?" Пляжувальники радісним хором заперечували (Нікак нет) і широко сміялися з такої ловкої вигадки-жарту свого вождя і з такої неловкої вигадки американців, що шукають якихось поневолених народів там, де їх "нема" (Нікак нет!) — в СРСР...

Або згадаймо ще, як лущував Хрущов червикою об стіл в ОН, протестуючи таким унікальним у політиці способом проти "безпідставних" обвинувачень канадського прем'єра. Хазяїн сердиться! "Зевесе, ти сердишся, значить, ти не маєш рації".

Юрій Дивнич, один з небагатьох наших дослідників СРСР, які уважно стежать за радянською пресою, вказує на ще одну, на перший погляд невеличку, але справді ваговиту подію, що немало причинилася до висилки київського ансамблю за кордон:

"Та головний тиск був в Україні. "Радянська культура" змістила інтерв'ю з керівником Американської Національної Академії Робертом Давлінгом під заголовком: "Допобачення в Нью-Йорку! Р. Давлінг про своє перебування в Києві". Після перегляду праць ансамблю Р. Давлінг сказав:

"Я гадаю, що вашому колективу скоро буде надана змога поїхати в США і там ваша програма користуватиметься величезним успіхом".

Після такого запрошення від американського видатного діяча культури, не випустити ансамбль за кордон означало б признатися явно до поневолення української нації. А сьогодні це для Москви дуже не вигідно. Давно бо прогули часи, коли "український вопрос" можна було успішно (принаймні на деякий час) розв'язувати валуєвськими указами, а чи навіть сталінськими м'ясорубками. Сьогодні проблема визволення України вийшла далеко поза її межі і стає дедалі голоснішою темою світової публіцистики й актуальнішою темою світової політики. Це не перебільшення, ані не вигадка національної самозакоханости. Це просту евідентний факт. Виструнчена перед пам'ятником Шевченкові постать прем'єра однієї з найбільших територіяльно держав світу, жовтоблакитні прапори на урядових будинках найбільшої мілітарної потуги світу — адже це, погодьмося, такі зовнішньо-політичні фактори, про які навіть у найбуйнішому припливі фантазії не могли й мріяти самотні будівники нашої державности в 1917-20 рр. Ясно: якби тоді існували такі сприятливі зовнішньо-

політичні фактори, то й Версальська конференція зустріла б делегатів молоденької української держави трохи інакше, аніж... вона їх тоді зустріла.

Опинившись в такій складній міжнародній ситуації, Москва, як і завжди в таких випадках, пішла шляхом тимчасових поступок і компромісів. Ця тактика широкого наступу й моментального відступу дає більшовикам можливість витягнути з несприятливої ситуації максимум користей. Випускаючи ансамбль за кордон, більшовики знову дали доказ гнучкої розумної політики, яку вони зрештою завдячують своєму вчителєві Ленінові. Бо не можна відмовити диявольської мудрости такому, наприклад, "вченню" цього злого генія ХХ-го ст.:

"Провадити боротьбу за скинення міжнародної буржуазії, війну в сто разів важчу, довшу і складнішу, ніж найупертіша із звичайних війн між державами, і наперед відмовлятися при цьому від лавірування, використання суперечностей інтересів між ворогами (хоч би й тимчасовими), від політики порозумінь і компромісів з імовірними (хоча б і тимчасовими, непевними, хиткими й умовними) союзниками, хіба ж це не безмежно смішна річ? Хіба це не подібне до того, як коли б при важкому сході на ще недосліджену неприступну гору ми заздалегідь відмовлялися від того, щоб іти іноді зигзагами, вертатися інколи назад, відмовлялися від використання різних шляхів на дорозі до раз вибраного напрямку"?.

І хоч перша поїздка київського ансамблю не принесла Москві бажаного успіху, але чи це означає, що цього успіху не буде й у майбутньому, коли поїздок відбудеться не одна, а десять, двадцять? Чи не зуміють росіяни приголомшити Захід пишнobarвними показами високої культури українського та інших народів? Адже, за принципами марксистської діалектики, "кількість переходить у якість", зокрема в пропаганді. Оцю більшовицьку тактику підмітив дуже дотепно Ж. Ануї:

"Пропаганда — це і чорне, і біле. Треба тільки сказати щось приголомшливе і так часто це повторювати, поки з цього зробите правду"...

Надягнувши сорочечку незайманої діви — захисниці поневоленних азійських, африканських та південноамериканських народів, московська Кірка докладе всіх зусиль, щоб від себе самої відвернути закид про поневолення своїх складових республік. Тож вона ладна піти навіть на поступки супроти зненавиджених "хахлів", аби тільки добитися успіху на закордонному форумі. Не допустити до цього успіху — це ж і є завдання, що його сама історія ставить перед нами, українськими емігрантами.

Але не тільки такими, сказати б, "позитивними" політичними засобами, як висилка мистців чи науковців, старається Москва розв'язати за кордоном клопітливе українське питання. Поруч цього віддавна ведеться широка акція спрямована на скопромітування української визвольної самостійницької ідеї. Бож високий розвиток української культури можливий "тільки" в союзі з російським на-

* В. Ленін, "Детская болезнь левизни в коммунизме", Сочинения, изд. 1923 г., т. XVII, ст. 158.

** Jean Anouilh, The Lark, London, Methuen, 1961, p. 11.

* Ю. Дивнич, "Кесарево — кесарю", "Свобода", 10. 7. 1962.

родом, і цей момент російська пропаганда за кордоном дуже дбайливо при кожному мистецькому виступі підкреслює. Не менш дбайливо підкреслюється при кожній нагоді, що ідея відокремлення України від Росії це тільки інтрига купки “міжнародних пройдисвітів-емігрантів”. (Наприклад, якое “випадково” появляються одночасно з поїздкою ансамблю у світовій пресі карикатури, на яких постать Головного Отамана зображена поруч Айхмана та інших міжнародних злочинців).

У цій акції ошельмування за кордоном ідеї української самостійности беруть участь не тільки агенти-п'ятиколонники та “пославші їх” радянські дипломатично-консульські представництва. Приєднались до неї і деякі “ліві” інтелектуали, хоч формально й не комуністи, проте не менш запеклі вороги України. Серед них на “почесному” місці Джордж Кеннен. Якщо взяти з модерної політичної термінології відому назву “ворог ч. І”, то до Дж. Кеннена можна її з повним правом застосувати. Немає бо сумніву, що на терені США Джордж Кеннен — це наш ворог ч. І. Цей довголітній американський амбасадор до Москви, а тепер “сіра еміненція” уряду США у східноєвропейських справах, має не абиякий вплив на політику США супроти СРСР. Як відомо, Джордж Кеннен уславився перед кількома роками своєю нашумілою заявою, у якій Україну і її правно-міжнародне становище він прирівняв до штату Массачузетс. Признаюся: не зважаючи на широку хвилю обурення, що піднялася на сторінках української преси, я схильний був тоді покласти цю заяву на рахунок його наївности, тієї типової американської наївности, чи, як тепер кажуть, “непоінформованости” в політичних справах. Уже ж бо й самі американці (як ось Ледерер і Бурдік*), змалювали нам колоритну галерію отих зворушливо бездарних американських “дипломатів”, ковбасників-мільйонерів, що на схилі віку “йдуть у політику”, одержують становища амбасадорів і висувають до країни призначення, озброєні тільки... Бедкером (!). Немає й мови про знання мови цієї країни, її історії, культури, ба, бувало й таке, що симпатяга амбасадор не знав навіть прізвища її президента, а то й її географічного розташування. А там він опинявся віч-на-віч з досконало вишколеним більшовицьким амбасадором і починалася гра в “політику” або в “підкидного дурачка”. Згадані автори наводять факти, як у такій американській амбасаді навіть шофер і куховарка виявились... більшовицькими шпигунами.

Заява Кеннена так і кидається в вічі (українцеві) своєю винятковою недоречністю. Тож і не диво, що про її автора в мене склалася уява як про одного з персонажів згаданої галерії наївних. Та згодом я переконався, що коли говорити про наївність, то в усякому разі не про Кеннену. Почавши якое знехотя листкувати його нову книжку**, я швидко переконався, що Дж. Кеннен це один з найкращих американських знавців Сходу Європи, людина великої освіти й знання, фаховий дипломат, що працює

* Lederer J. William and Burdick Eugene. The Ugly American. New York, W. W. Norton, 1958.

** Kennan, George F. Russia and the West under Lenin and Stalin. Boston, Little, Brown, 1961.

в американській закордонній службі від часів першої світової війни, спеціалізувавшись у проблемах Росії. Побіжний тільки перегляд цитованого матеріалу й бібліографії (навіть віддавши належне безіменній роботі асистентів), показує, що автор не лише знає російську мову та історію більшовицького режиму (цитати з радянської преси від початків революції і досі), але й дуже докладно стежить за подіями сучасної російської дійсности. Виходить, що свої безглузді заяви про Україну Дж. Кеннен висловлює не з безглуздя, а з якоюсь заздалегідь продуманою метою. Хто поцікавиться згаданою книжкою, той переконається, що воно й справді так. Книжка становить цикл лекцій, що їх Дж. Кеннен читав нещодавно студентам Гарвардського й Оксфордського університетів. Певна річ, українському читачеві цікаво насамперед, чого навчає шановний професор тих завтрішніх американських політиків про Україну? Але гідне уваги й те, чого Дж. Кеннен не навчає. Наприклад, на 400-сторінковій історії більшовицького режиму немає найменшої згадки про голод в Україні 1933 р. Здавалось би, що одночасна неприродна смерть кількох мільйонів людей — це подія, яка вимагає згадки на сторінках історії не тільки однієї країни, але й історії всесвітньої. Але містер Кеннен цієї “дрібної” події чомусь то не помітив (а слона так і не помітили!), дарма що його товариш за фахом, теж колишній амбасадор США до Москви, Віліям Буллит склав у Конгресовій комісії офіційну, підтвержену присягою, заяву про загибель в Україні від штучного голоду “від 2 до 4 мільйонів людей”.

Деякі згадки про Україну в книзі Дж. Кеннена цікаві передусім тим, що автор, нехтуючи принципом наукової об'єктивности, просовує на сторінки наукової праці своє особисте негативне наставлення до України й українців. І ще одне: неукраїнський матеріал у книзі завжди належно обгрунтований, як і слід у науковій праці; наприклад, біля кожного вислову Сталіна наведено джерело, звідки цей вислів узято. Не те з матеріалами про Україну. Дж. Кеннен, видно, вважає, що тут докази зайві й подає свої твердження читачеві “до вірування”. Ось, наприклад, містер Кеннен “навчає” американських студентів, що Українська Центральна Рада... вкрала 50 мільйонів карбованців. Але нема в книзі ні натяку на джерело, на підставі якого містер Кеннен робить своє потворне обвинувачення. Та даймо слово самому Кеннену:

“У тижнях безпосередньо після жовтневої революції були три райони, що й далі ставили спротив більшовицькій зверхності. Усі вони були на півдні Росії (І — В. Т.). Один — це була Україна, де т. зв. Рада — слабкий автономічний режим, складений з декількох київських романтиків-інтелектуалів — кволо змагалася за існування. Другий — це була козацька країна долини Дону... (далі про Каледіна й Закавказзя — В. Т.).

Тасним договором у половині грудня французький та англійський уряди поділилися роботою за географічними районами щодо секретного фінансування та підтримки цих південноросійських фракцій. Французи взяли Україну, англійці Кавказ обабіч ріп.

* Congressional Record, vol. 98, p. 2110, Washington, D. C., 1952.

У висліді, ця спроба відновити таким чином опір проти німців (підкр. мос — В. Т.), закінчилася ганебною невдачею. Українська Рада, склавши в кишеню коло 50 мільйонів карбованців французьких грошей, обманула французів найбезсердечнішим способом, перейшла, разом з карбованцями, на німецький бік, і склала з німцями окремих договір, що віддавав Україну в розпорядження німців" (ст. 45-46).

Ну, що ж, "скріпта манент", або, по-нашому, "як напише писака, то не злиже й собака". А все ж обвинувачення таке безприкладно недоречне, що аж дивно стає, навіщо таку нісенітницю написано. Адже хто-хто, а більшовики не пропустили, мабуть, найнікчемнішої нагоди, не погребували найпідлішою вигадкою, аби тільки знеславити провідників українських визвольних змагань, аби тільки знизити непохитий серед населення України авторитет президента Грушевського, аби тільки підірвати ту негасиму любов, що її український народ кладе до ніг Головного Отамана Симона Петлюри. А все ж... а все ж навіть більшовики не обвинувачують творців української революції у... злочинстві. Бо знають, що "етот номер" не пройде: у таке їм ніхто не повірить. А хіба Кенненові "етот номер" пройде? Егеж, Кенненові він може пройти, бо, поперше, рівень політичної освіти серед населення США неймовірно низький і пересічний американець знає про політичні проблеми Сходу Європи чи не менше, ніж пересічний українець про такі ж проблеми Гватемали чи Голандії. А подруге, Кеннен — це ж для американців загально визнаний авторитет у справах Сходу Європи — йому повірять. І очиститись від цього брехливого наклепу буде нам важко. Навіть кілометрами вишивок і мільйонами писанок...

Звичайно, твердити, що Дж. Кеннен це більшовицький агент, не можна, бо на це немає жадних доказів. Але можна і треба твердити, що своєю діяльністю Дж. Кеннен, хай і без наміру, а таки вимощує шлях для приходу більшовизму до США. Чому він це робить — невідомо. Ніхто не віда, як хто обіда. Невідомо ходи й махінації компартії, а в Москві наставлено на акредитованих там дипломатів чимало незримих капканів і спокусливих силець, у які попавшись, жертва вже не вискочить, навіть повернувшись у свою батьківщину.

Дж. Кеннен людина літня і приходу більшовиків за свого життя вже не боїться. А те, що цей прихід загрожуватиме майбутнім американським поколінням (у тому числі й нащадкам самого Дж. Кеннена), видно, його не надто турбує. Та, кінець-кінцем, це його, а не наша справа, бо до Дж. Кеннена можна з повною справедливістю застосувати цинічний принцип Остапа Бендера: "Справа рятування потоплюючих є справою самих потоплюючих". Справді бо: люди типу Дж. Кеннена, Л. Полінга, К. Ітона та інших американських "лівих буржуа" — це випадки клінічні, що їх збагнути важко. Тож хай займаються ними фахівці — соціо-психологи, чи пак соціо-патологи.

Але одне повинен містер Кеннен пам'ятати: у його батьківщині можна людину назвати злочинцем лише тоді, коли цю людину визнав винною у злочинстві суд. США, хоч і є країною найуніверсальнішою свободи слова, але, є теж і країною дуже суворих законів для охорони своїх громадян від зневаги й наклепу. Ці закони кому-кому, а містерові Кенненові

докладно відомі. На що ж він тоді розраховував? Чи не на те, бува, що всіх знеславлених ним осіб більшовики вже вимордували і що "етот номер" пройде йому безкарно? Якщо так, то він помилився, бо деякі зневажені ним члени "т. зв. Ради" ще й досі в живих, а дехто з них — на прикру несподіванку містера Кеннена — є навіть громадянами США. Крім цього, "т. зв. Рада" існує й досі у формі Української Національної Ради. Якщо ж він розраховував на традиційну українську незлопам'ятність і добродушну вибачливість, то цього разу він може виявитися кепським рахівником. Як політик, Кеннен повинен передбачати, що УНРада шукатиме шляху до того судового форуму, на якому він муситиме представити докази для своїх підлих обвинувачень. І що вона на той шлях ступить, з міркувань якщо не національно-політичних, то просто людських: із звичайної пошани до тих осіб, чие несплямлене діло вона сьогодні продовжує і чию несплямлену честь вона покликана захищати..

У протиполітичній акції за кордоном, крім явних і таємних підпомагачів, Москві ще й щастя сприяло: смерть Даллеса і врешті падіння республіканців у виборах у США. З відходом з поля бою старого воєнки Айзенгавера новий уряд почав нову політику супроти Москви, а зокрема супроти поневолених народів, а ще зокрема супроти України (заява Раска). Про цю нову політику професор Вашингтонського університету Лев Добрянський свідчить он що:

"Заяви Кеннеді та тему СРСР і поневолених народів дають звичайно добру нагоду для їх критичної та завжди правильної оцінки. Від часу його інавгураційного звернення в 1961 р. аж досі його заяви поють служити прикладом непослідовності, неогляду, повсякчасної безпринципності, а інколи й звичайної наївності.

Є "відомою таємницею", що Президент упродовж тижнів відмовлявся підписати прокламацію про "Тиждень поневолених народів"..."

Відмічаючи цей мужній виступ нашого шановного земляка, можна однак й не погодитися з його твердженням про непослідовність політики президента Кеннеді супроти поневолених народів. Демократична партія США є попросту представницею цієї (ще й досі панівної в США і дуже послідовної) політичної концепції, яка вважає, що США і Росія (не СРСР) — це два природні союзники, покликані поділитися володінням над світом. (Звідси американська політика "непередрішества", звідси й заява Раска). Клопіт для цих політиків тільки в тому, що СРСР не хоче ділитися впливами ні з ким, а хоче попросту загарбати весь світ. Звідси "академічний" антикомунізм демократичної партії США, заперечуваний зрештою невщухаючими спробами "епізменту". І звідси, як природний наслідок цієї ж політики, ота ганьба нашого століття, що знайшла свій вислів у відомім гаслі "Better red, than dead" — гаслі, від якого несіло б паленіти соромом лице найостаннішого американського "бома", а яке однак здобуває собі дедалі більше прихильників серед... канадської й американської університетської молоді, як це показали нещодавні міжуніверситетські політичні дискусії. Яким світлим, але одночасно яким же трагічно-самотнім контрастом до цього гас-

* The New Review, no. 3, May 1962, p. 20.

ла розжирилих сучасних римлян-американців звучить заклик геніального французького мислителя А. Камюса:

"Плоди духа дозрівають, на жаль, повільніше, ніж міжконтинентальні ракети. Але, кінець-кінцем, якщо атомна війна позбавить нас усякого майбутнього, то це дає нам повну свободу дії. Нам нічого втрачати, крім усього. Тож рушаймо вперед! Це ставка нашої генерації. А якщо нам призначено програти, то в усякому разі краще нам бути по боці тих, що вибрали вільне життя, аніж по боці руйнівників".

Для нас же, принаймні до часу зміни згаданої концепції, звідси повна безвиглядність будь-яких політичних орієнтацій на майбутнє американське визволення — орієнтацій таких схожих з орієнтаціями деяких наших середовищ у минулій війні (не зважаючи на цілковиту послідовність "Майн кампф"у). Це інша справа, що знехтування воєнно-політичного потенціалу поневолених Москвою народів виявилось одним з найтрагічніших "недоглядів" гітлерівської Німеччини. Мутатіс мутандіс...

Маршрут київського ансамблю та інших мистецьких одиниць доказує, що в політиці культобміну Москва присвячує пильну увагу, поруч США, також і Канаді. Як уже згадано в цитаті з торонтського "Телеграму", ідеться тут про те, щоб показати канадцям "як помиляється їхній прем'єр". Дуже вже в'ївся в печінки Москві отой канадський прем'єр. Проти Діфенбекера московська пропаганда повела завзяту кампанію, особливо ж за його виступ в ООН. Така "уважливість" більшовицької пропаганди до особи канадського прем'єра цілком зрозуміла: в історії Канади Дж. Діфенбекер займе більш або менш видатне місце, але в історії України він уже зайняв тривке місце, як перший державний муж, що офіційно від імені Канади виступив на міжнародньому форумі в обороні поневоленого українського народу. Тож радянська преса рекордно довго лаяла цього "лакея капіталізму, що сів на українського коня".

Зусилля Москви повалити Діфенбекера дійшли вершка під час нещодавніх канадських виборів. У час виборчої кампанії відбулися в деяких містах Канади демонстрації проти Діфенбекера, зорганізовані за таким традиційним більшовицьким зразком, що так і видно: це тільки нові походеньки на старі доріженьки. Група людей (як виявилось, у багатьох місцевостях ті самі особи) під час виборчих віч пробує демагогічними вигуками й авантюрами зірвати віче й загітувати присутніх проти уряду. Фінальну атаку повела Москва кілька днів перед самими виборами (признати треба, що час і тема вибрані бездоганно): амбасадор СРСР вручив канадському міністерству закордонних справ ноту, у якій уряд СРСР протестує проти заплянованого озброєння канадських збройних сил атомною зброєю (сама свиня мішок поре, сама й квичить). Мета ясна: зворохобити пацифістичне канадське населення проти "палія війни" Діфенбекера. Удар був могутній. Крім цього пущено в рух цілу прецизну машину шептаної пропаганди. У висліді Діфенбекер, що в минулих виборах здобув нечувану в Ка-

наді більшість голосів, після цих виборів ледве втримався при владі, з трудом створивши т. зв. уряд меншости. Це перемога хоч і не Пірсонова, але Піррова. Теперішня затяжна криза в канадському парламенті вказує на те, що ця перемога ще й тимчасова і що канадському прем'єрові доведеться незабаром знову вирушати у виборчий похід. Будемо ж надіятися, що він повернеться переможцем.

Протиукраїнський наступ Москви за кордоном іде широко розгорнутим вахлярем найрізноманітніших засобів: від культобміну до вбивства Ребета й Бандери. Ясно, що такий посилений наступ ворога ставить перед українською еміграцією нові вимоги. Такі події, як гостювання на цьому терені мистецьких чи наукових груп і одиниць з України дають нам сприятливу нагоду для здійснення цих вимог. Проста логіка накреслює природний розподіл функцій між нашими приїжджими земляками й нами. Як показує приклад київського ансамблю, наші брати й сестри своїми виступами широко прославляють по світі нашу культуру й мистецтво. Самозрозуміло, що на цьому їхнє завдання кінчається. Нашим же самозрозумілим завданням є подбати, щоб ця добра слава не йшла на рахунок загребушого "старшого брата". Це ми маємо дати нашим іншонаціональним співгромадянам справжню, невідфальшовану червоно-біло-гвардійськими "спецями" інформацію про ту нашу культуру, яка під фізичним терором дає впродовж століть життєдайні соки паразитній культурі російській, але ні на момент не припиняє боротьби за те, щоб звільнитися й відсахнутися від "задріпанки Москви", як казав Микола Хвильовий.

З приводу виступу наших земляків тутешня преса містить чимало рецензій, статей, коментарів тощо. У такий час (але тільки тоді) редакції охоче поміщують короткі листи читачів на актуальну тему виступу закордонних гостей. Тож українські інтелігенти повинні при таких нагодах обов'язково писати до місцевих редакцій, бо такі листи виявляються одним з дуже успішних засобів для нашої акції. Для осіб, що не володіють як слід англійською мовою в письмі, наші культурні та громадські установи повинні б у такий час організувати перекладницьку й редакційну службу, що було б одночасно дуже корисним і приємним громадським навантаженням для нашої університетської молоді. Досвід показує, що такі листи повинні бути короткі, їхній тон діловий, спокійний, не образливий, аргументування фактами, а не фразами, хоч би й найпатріотичнішими. Про зміст листів варто було б заздалегідь продискутувати на сторінках нашої преси чи на громадських зборах. На мою думку, автор листа повинен, підкресливши своє позитивне ставлення до приїжджих земляків, вказати на силу й невмирущість української культури, яка, не зважаючи на московські переслідування, все таки й далі сяє такими ось прекрасними зразками. При цьому слід навести якийсь конкретний факт переслідування нашої культури, зв'язаний з характером даної імпрези, наприклад, при нагоді виступу Гнатюка розказати кількома реченнями про розстріл Донця, з приводу концерту Козловського — про вбивство Петрусенко, з приїздом київської капелі бандуристів — про переслідування в УРСР капелі Китастого, про фізичне винищування акторів, мистців, літераторів, письмен-

* Camus, Albert. Resistance, Rebellion and Death. New York, 1961, p. 246.

ників, науковців і т. д. Адже такого матеріалу в нас, на жаль, не бракує. У підсумках вияснити позірну суперечливість поміж цими двома явищами: коли сьогодні Москва, всупереч своїй традиційній політиці нищення української культури висилає за кордон українські ансамблі, то це свідчить, що вона дуже затривожена можливістю заaktuалізування на Заході питання української самостійності. Ця тривога мусить бути й справді немала, коли Москва із скреготом зубів погоджується на те, щоб зненавиджені нею українці здобували в закордонних глядачів пошану й захоплення їхнім національним мистецтвом. Однак вона примушена це робити для своїх "вищих" політичних цілей: щоб за всяку ціну не допустити на Заході до небезпечних аналогій-порівнянь України з новоствореними 46-ма африканськими й азійськими державами, щоб за всяку ціну створити в публічній opinіi Заходу враження про ідеальне співжиття російського й українського народів і про рішуче небажання українців відокремлюватися від своїх "братів", про що, зрештою, при кожній нагоді горланять в Об'єднаних Націях "українські делегати" Паламарчук, Кизя та інші.

Звідси висновок один: поневолені Москвою народи не є збійний протилежовицький потенціал і надійний та корисний союзник. Тому в холодній війні з Москвою для Заходу необхідно актуалізувати вимогу визволення українського та інших поневолених народів, а не повторювати ті самі по-

милки, які виявилися трагічними в дотеперішніх війнах проти Москви. Це розуміє прем'єр Діфенбейкер і тому проти нього веде таку шалену нагірку комуністична пропаганда. Між іншим, ця можливість покликати на співзвучну політику прем'єра Діфенбейкера ставить українців у Канаді у сприятливішу політичну ситуацію, ніж у США, і дає їм більші вигляди для успішного завершення всієї акції. Певно, тим то й відповідальність їхня-тепер більша.

Крім листів, слід надсилати до редакцій статті, рецензії, коментарі, а навіть подбати про окремі для цієї справи інформативні видання. Так, наприклад, у зв'язку з виступами київського ансамблю солідно опрацьована й гарно оформлена брошура мусіла була опинитися в тутешніх університетах мистецько-культурних установах, бібліотеках, видавництвах тощо.

Звичайно, це тільки декілька загальних проєктів нашої акції, але це ж і є завданням пропонуваної в цій статті дискусії: знайти найкращі і найуспішніші засоби для цієї акції. А знайти їх можна. В Україні Москва має тільки один засіб, яким вона покищо перемагає: це застосування грубої фізичної сили. Опинившись поза засягом тієї сили, ми маємо можливість успішно протиставити Москві наші засоби зброї, а насамперед наймогутніший з них — правду.

Р. С. У черговій статті розглянемо цю справу у її внутрішньо-українському аспекті.

Дм. СОЛОВЕЙ

III. РОЗПОДІЛ МІЖ РЕСПУБЛІКАМИ СРСР КІЛЬКОСТІ ПЕНСІОНЕРІВ ТА ДЕРЖАВНИХ ФОНДІВ НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.

(Закінчення)

4. Нарешті, якщо ми візьмемо всю кількість пенсіонерів (18.545 тис., див табл. 2, гр. 3), то виявиться, що із розрахунку на кожні 10.000 людно-сти всі неросійські республіки мали їх менше за

Табл. 7.

ПЕНСІОНЕРІВ УСІХ КАТЕГОРІЙ

Республіки	Осіб на кожні 10.000 людно-сти	У % до РРФСР
(1)	(2)	(3)
РРФСР	982	100
Естонська	976	99,4
Латвійська	965	98,2
Грузинська	850	86,5
Вірменська	844	85,9
Українська	840	85,5
Казахська	721	73,4
Білоруська	679	69,1
Азербайджанська	628	63,9
Киргизька	585	59,6
Туркменська	523	53,2
Узбецька	514	52,3
Литовська	435	44,3
Молдавська	401	40,8
Таджицька	398	40,4

РРФСР. При чому деякі, як це видно з табл. 7, менше удвоє і навіть у два з половиною рази.

У цілому ж усі 14 неросійських республік разом мали усіх пенсіонерів на 25,2% менше за РРФСР. Це, звичайно, не може бути ніяким випадком. Адже маємо тут справу з числом понад 18 мільйонів пенсіонерів. В цьому числі всі випадковості мусили стертися. Тож маємо ми тут наслідок колоніальної політики ЦК КПРС в неросійських республіках.

Мали ми тут справу з кількістю пенсіонерів. А як перейдемо до розгляду даних про розподіл між республіками грошових сум видач пенсій та допомог, то побачимо ще більш разючу колоніальну дискримінацію неросійських республік.

3. Розподіл між республіками СРСР державних фондів на соціальне забезпечення.

Глянемо тепер на розподіл між республіками грошових витрат на соціальне забезпечення. Потрібні офіційні дані знайшли ми лише за сім років: 1951—1957. Пізніших немає. Проте цих даних за сім років цілком досить, щоб зрозуміти дискримінаційний напрямок політики ЦК КПРС у ділянці соціального забезпечення. Ці зведені дані в грошових одиницях, що діяли до 1961 р., ми й подаємо в табл. 8.

Табл. 8.

ВИТРАТИ НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗА 1951 - 1957 РОКИ ІЗ СОЮЗНОГО БЮДЖЕТУ ТА З БЮДЖЕТІВ СОЮЗНИХ РЕСПУБЛІК СРСР
У грошових одиницях до 1961 р.¹⁰

Бюджети союзних республік:				
Показники, Мільйонів республіки людности на квітень 1956	Усіх витрат на одиницю людности	Карбованців	У	% до РРФСР
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Союзний бюджет	200,2	114,580.5	572	110
РРФСР	113.22	58,905.6	520	100
Українська	40.59	15,189.6	374	71.9
Білоруська	7.99	1,610.1	202	38,8
Узбецька	7.32	1,336.4	183	35.2
Казахська	8.49	2,464.0	290	55.8
Грузинська	3.98	1,662.6	418	80.4
Азербайджанська	3.39	1,076.5	318	61.2
Литовська	2.67	630.3	236	45.4
Молдавська	2.68	324.7	121	23.3
Латвійська	2.03	1,526.4	752	144.6
Киргизька	1.91	410.4	215	41.3
Таджицька	1.78	287.3	161	31.0
Вірменська	1.63	617.8	379	72.9
Туркменська	1.37	347.2	253	48.7
Естонська	1.15	778.7	677	130.2
Всього з бюджетів 15 республік	200.2	87,167.6	435	83.7
У тому числі:				
а) 14 неросійських республік	86.98	28,262.0	325	62.5
б) 13 неросійських республік (без УРСР)	46.39	13,072.4	282	54.2
Разом з державного бюджету СРСР	200.2	201,748.1	1008	—

Витрати з державного фонду соціального забезпечення по всіх республіках йдуть на видачу старим та інвалідам і їхнім непрацездатним родинам: а) пенсій; б) допомог з нагоди народження дітей, для похорону в разі смерті і ще якихось "ежегодних єдиновременних пособій"; в) у вигляді трудового влаштування (навчання якогось фаху, перекваліфікації інвалідів у професійних школах міністерства соціального забезпечення), у вигляді організації трудових об'єднань інвалідів; г) у вигляді влаштування осіб, що потребують спеціальних видів допомоги, в установах соціального забезпечення та охорони здоров'я тощо.¹⁰

Підсумувавши за статистичним щорічником розподіл витрат з державного бюджету на соціальне забезпечення за 1950, 1953, 1955, 1956 та 1957 рр. (пропущених тут років у статистичному щорічнику немає)¹⁰, ми здобули такі показники (див табл. 9):

Отож, за взяті п'ять років із державного соціального забезпечення 57.2% пішло на видачу пенсій і 33.7% на різні види допомог, а в тому числі й на нерозшифровані таємничі "ежегодные

Табл. 9.

Напрямок витрат	Видано мільярдів крб.	У % до підсумку
(1)	(2)	(3)
На різні допомоги	50,0	33.7
На пенсії	84.9	57.2
На інші потреби	13.6	9.1
Разом в СРСР	148.5	100

єдиновременные пособия". На всі інші потреби витрачено було тільки 9.1% всієї суми. Треба думати, що приблизно такий же розподіл усіх видів із державного фонду соціального забезпечення був і за семиріччя 1951—1957 рр.

Із 201,748.1 млн. крб. усіх витрат на соціальне забезпечення, що їх зроблено протягом семи років, 87,167.6 млн. крб., або 43.2%, розподілені між окремими республіками, а 114,580.5 млн. крб., що становить 56.8% усіх витрат, між республіками не розподілені. Це витрати із так званого "союзного бюджету" (див. табл. 8).

Чому ж отих 114,580.5 млн. крб., або 56.8% всієї суми між республіками не розподілено? Адже всі витрати на соціальне забезпечення (за винятком пенсій чужинцям, що живуть за кордоном СРСР) робляться по окремих республіках. І кожна республіка має точні відомості про всі ці витрати. Отож, відсутність розподілу між республіками витрат, що їх зроблено із союзного бюджету, і які становлять більше половини усіх витрат на соціальне забезпечення, свідчить про бажання влади диктаторів щось приховати. Доводиться думати, що основна сума виплат із цього "союзного бюджету" зроблена на території РРФСР, а частково переслана за кордон.

Але що ж це за витрати із союзного бюджету поруч з витратами із бюджетів окремих союзних республік? Із оголошених офіційних матеріалів можна зрозуміти, що це ті суми, що їх призначено для видачі персональних пенсій союзного значення та для видачі "ежегодних єдиновременних пособій персональним пенсіонерам, получающим пенсии союзного значения".¹¹ А ці персональні пенсії і допомоги союзного значення видаються лише за особливі заслуги перед Союзом РСР. У законі ми читаємо:

"Персональні пенсії встановлюються для осіб, що мають особливі заслуги перед Радянською державою в царині революційної, державної, громадської та господарської діяльності або за видатні заслуги в царині культури, науки й техніки, а у випадкові смерті цих осіб — членам їх родин".¹²

Далі в постанові уряду сказано, що ці персональні пенсії союзного значення призначаються Комісією для встановлення персональних пенсій при Раді Міністрів СРСР.¹³ А клопотання про встановлення персональних пенсій союзного значення може бути порушене тільки міністерствами та відомствами СРСР та союзних республік, а також центральними партійними та професійними організаціями.¹⁴ У всіх цих організаціях і установах за ст. 126 Конституції керівна роля перебуває в ру-

ках членів партії. З усього цього ясно, що видаються персональні пенсії в основному (якщо не виключно) видатним членам партії. На 1. 1. 1960 р. в КПРС було 8,017 тис. членів та 691 тис. кандидатів, а всього 8,708 тис. партійців. Ця кількість до всієї дорослої людности (починаючи від 20 років) становить близько 6,7%. А для соціального забезпечення і то не всієї кількості партійців, що стали інвалідами чи досягли пенсійного віку (55 р. для чоловіків і 50 р. для жінок при одержанні персональної пенсії), а тільки для провідних партійних кадрів, — видано було за ціле семиріччя — 56,8% усієї суми, що її призначено було на соціальне азбезпечення людности СРСР, яка досягла пенсійного віку або потребувала допомоги через інвалідність тощо.

З цього можна зробити висновок, що й серед робітників та службовців також існує два сорти громадян: перший — творять партійці (сьогочасне російське дворянство) і другий — непартійці. Для цього першого сорту громадян СРСР і виділено та засекречено величезний пенсійний та допомоговий фонд.

Але й решта суми (43,2%) з фонду соціального забезпечення, що за семиріччя досягла 87,167.6 млн. крб., як видно з показників табл. 8, не була рівномірно й справедливо розподілена між республіками.

4. Порівняння відсоткового співвідношення між республіками кількості пенсіонерів та грошових витрат на соціальне забезпечення.

Кількість пенсіонерів ми маємо тут на 1. 1. 1960 р., а грошеві витрати на соціальне забезпечення за 1951—1957 рр. Того й другого за одні й ті ж роки ми, на жаль, не маємо. Проте ця деяка невідповідність років не може дуже вплинути на висновки, бо: поперше, віддаленість років дуже невелика; подруге, кількість пенсіонерів нормально не підлягає дуже різким коливанням (на 1. 1. 1959 р. їх в СРСР було 18,200 тис., на 1. 1. 1960 стало 18,545 тис.); потрете, для висновків тут ми користуватимемося не з абсолютних даних, а з відносних показників співвідношення з РРФСР. Картину цього порівняння дає нам табл. 10.

Показники графи 2 цієї таблиці говорять, що жодна з союзних республік СРСР, при розрахункові кількості пенсіонерів на кожні 10.000 всієї своєї людности, не мала їх більше за РРФСР. А показники графи 3 виявляють, що із розрахунку на одну особу люности витрат на соціальне забезпечення порівняно з РРФСР мали більше: Латвія на 44,6%, а Естонія на 30,2%. Ця дуже значна перевага свідчить про те, що коли ми зробимо розрахунок на одного пенсіонера, то пересічний розмір пенсій та допомог у Латвії та Естонії буде значно вищий навіть за РРФСР, не згадуючи вже про інші складові республіки. А це могло трапитися лише в тому випадкові, коли в Латвії та Естонії знайшовся великий відсоток пенсіонерів, які одержують найвищі суми пенсій і допомог, зокрема — великий відсоток тих, що одержують персональні пенсії та допомоги, що їх уряд СРСР видає за особливі заслуги. Ясно, що такими пенсіонера-

ми були не латиші й естонці, а надіслані туди колонізатори і в першу чергу — колонізатори з росіян, що їх перепис 1959 р. виявив у цих двох малих республіках аж 796 тисяч.

Табл. 10.
ПОРІВНЯННЯ КІЛЬКОСТІ ПЕНСІОНЕРІВ НА 1. I. 1960 Р. З СУМОЮ ГРОШЕВИХ ВИТРАТ НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗА 1951 — 1957 РР. У % ДО РРФСР."

Республіки	Уся кількість пенсіонерів із розрахунку на 10.000 людности	Уся сума витрат із розрахунку на одну людину
(1)	(2)	(3)
РРФСР	100	100
Естонська	99,4	130,2
Латвійська	98,2	144,6
Грузинська	86,5	80,4
Вірменська	85,9	72,9
Українська	85,5	71,9
Казахська	73,4	55,8
Білоруська	69,1	38,8
Азербайджанська	63,9	61,2
Киргизька	59,6	41,3
Туркменська	53,2	48,7
Узбецька	52,3	35,2
Литовська	44,3	45,4
Молдавська	40,8	23,3
Таджицька	40,5	31,0

Тут, очевидно, ми маємо щось подібне до того, що було до революції 1917 р., коли урядовці з Центральної Росії, які прибували на працю в "Юго-Западный Край" (Правобережна Україна, Білорусія, Польша) і провадили там русифікацію, секретно одержували від російського уряду додаткові до нормальної платні суми. Все це стало широко відоме під час революції 1917 р.

Згущаючи для наочности всі подані передніше показники до трьох основних груп союзних республік, ми здобудемо чергову ілюстративну таблицю 11.

Табл. 11.	Уся кількість пенсіонерів із розрахунку на 10.000 людности	Уся сума витрат із розрахунку на одну людину в карбованцях
Республіки	(2)	(3)
1. Абсолютні дані:		
РРФСР	982	520
Україна	840	374
Інші 13 неросійських республік	645	282
2. У % до РРФСР:		
РРФСР	100	100
Україна	85,5	71,9
Інші 13 неросійських республік	65,7	54,2

З цього видно, що порівняно з РРФСР в Україні кількість пенсіонерів із розрахунку на кожні 10.000 людности була менша на 14,5%, а витрати з фонду соціального забезпечення на одини-

цю людности були менші вже на 28,1%. Інші ж 13 неросійських республік, якщо їх взяти разом, порівняно з РРФСР мали пенсіонерів, із розрахунку на кожні 10.000 своєї людности, менше пере-січно на 34%, а грошових витрат із фонду соці-яльного забезпечення на одиницю людности мали менше аж на 45,8%.

Усе тут сказане дає можливість зробити такий підрахунок. Україна (з її 40.59 млн. людности в 1956 р.) мала б за нормою РРФСР одержати на соціальне забезпечення 21,106.8 млн. карб., а фактично одержала тільки 15,187.6 млн. карб., або на 28.1% менше. Інші 13 неросійських республік (46.39 млн. людности) на соціальне забезпечення своєї людности мали б за нормою РРФСР одержати 24,122.8 млн. карб., а фактично одержали тільки 13,072.4 млн. карб., або на 46.8% менше. Разом же всі 14 неросійських республік (86.98 млн. людности) за нормою РРФСР (520 карб. на одну осо-бу людности; див табл. 8) мали б одержати із спільної державної скарбниці на соціальні забез-печення своєї людности 45,229.6 млн. карб., а фактично одержали тільки 28,262.0 млн. карб., або на 37.5% менше.

Таким чином, лише за сім років і тільки на одній вузькій ділянці соціального забезпечення ЦК КПРС, проектуючи контрольні цифри витрат, "зекономив" на неросійських республіках майже 17 мільярдів карб., не додавши їм цієї суми порів-няно з нормами РРФСР. При чому треба пам'ятати, що ці показники здобуті в наслідок аналізу роз-поділу лише тої бюджетової суми, що її виділено було для бюджетів окремих республік — 87,167.6 млн. карб. А ще ж, як ми вже знаємо, була дале-ко більша сума — 114,580.5 млн. карб., що її при-ділено до "союзного бюджету". Витрату її засек-речено й не розподілено між республіками. Та не-має сумніву, що основну (якщо не всю) частину її витрачено було в РРФСР на видачу пенсій і допомог найвидатнішим діячам диктатури.

5. БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОКЛИКУВАННЯ

- ¹ СССР в цифрах в 1960 году. Краткий статистический сборник. Госиздат ЦСУ СССР, Москва, 1961, ст. 27.
- ² Див., наприклад, там же стор. 28.
- ³ Див. докладно: а) Д. Соловей, Голод в системі колоніального панування ЦК КПСС на Україні. ("Український Збірник", книга 15, ст. 3-62. Мюнхен, 1959, Інститут для вивчення СССР). б) Д. Соловей, Стежками на Голготу. Винищення в Україні мільйонів людей терором та штучним голодом в 1929-1933 роках. Детройт, 1952, Українська Вільна Громада в Америці.
- ⁴ Ю. Р. Тиги, Пенсии и пособия в колхозах. Госюр-издат, Москва, 1960, ст. 6, підкресл. наше.
- ⁵ Народ. хозяйство СССР в 1959 г. Москва, 1960, ст. 796.
- ⁶ Народ. хозяйство СССР в 1960 г. Москва, 1961, ст. 839.
- ⁷ а) людність: Народ. хозяйство СССР в 1960 г., ст. 24.
- ⁷ б) пенсіонери: Народ. хозяйство СССР в 1959 г., ст. 796.
- ⁸ Ю. Р. Тиги, ст. 40-41.
- ⁹ Див. докладно: а) Д. Соловей, Визв наслідків по-

літики ЦК КПСС за допомогою статистичних да-них про роздрібний товарообіг України. Детройт, 1958, Укр. Віль. Громада. б) Д. Соловей, Україна в системі советського колоніалізму. Мюнхен, 1959, Інститут для вивчення СССР.

¹⁰ Див. нашу першу статтю "Нові Дні" ч. 146, берез. 1962 р. ст. 13.

¹¹ Там же, ст. 15.

¹² Див.: а) Д. Соловей, Російський більшовицький ко-лоніалізм у неросійських республіках СССР. То-ронто, 1961; б) D. Solovey — Russian Bolshevik Colonialism in the Non-Russian Republics of the USSR. Munich, 1961.

¹³ Складено за "Народное хозяйство СССР в 1959 го-ду", Москва, 1960, ст. 8 і 796.

^{13A} Складено за: а) Народное хозяйство СССР в 1958 г. Москва, 1969, ст. 896.

б) Народное хозяйство СССР в 1959 г. Москва, 1960, ст. 8 і 796.

в) Народное хозяйство СССР в 1960 г. Москва, 1961, ст. 8 і 838.

¹⁴ СССР в цифрах в 1960 г. Москва, 1961, ст. 27 і 65.

¹⁵ Див. докладно: Д. Соловей, Політика ЦК КПСС у плануванні розвитку промисловости та промисло-вих кадрів на Україні. В-во "Пролог" (Нью-Йорк), 1960 р.

¹⁶ Вирахувано за: а) Народное хозяйство СССР в 1956 г., ст. 17; б) Народное хозяйство СССР в 1959 г., ст. 10; в) Народное хозяйство РСФСР, Москва, 1957 г., ст. 5.

¹⁷ Нор. хоз. СССР в 1959 г., ст. 10.

¹⁸ Складено за: "Расходы на социально-культурные мероприятия по государственному бюджету СССР. Статистический сборник". Госфиниздат, Москва, 1958, ст. 78 і "Народное хозяйство СССР в 1956 г.", ст. 18.

¹⁹ Див.: а) М. А. Гурвич, Советское финансовое пра-во. Госюриздат, Москва, 1954, ст. 306. б) Пенсионное обеспечение в СССР. Госюриздат, Москва 1960, ст. 206.

²⁰ Народное хозяйство в 1958 г., Москва, 1959, ст. 906.

²¹ Пенсионное обеспечение в СССР, ст. 206.

²² Там же, ст. 197.

²³ Там же, ст. 198.

²⁴ Там же, ст. 199.

²⁵ Складено за табл. 6 і 7 (див. передніше).

ОПРАВЛЕНІ РІЧНИКИ ЖУРНАЛІВ "НОВІ ДНІ"

Кожен річник окремо, гарна полотняна оправа із золотим тисненням, разом 432 сторінки друку.

Ціна за річник 5.00

Замовляти в "Нових Днях"

Найшвидша і найдешевша в Торонті
ПЕРЕВОЗКА ХАТНІХ РЕЧЕЙ І МЕБЛІВ

В разі потреби телефонуйте:

А. Максимлюк — LE 3-3724

ДЕЯКІ ЗАУВАЖЕННЯ ДО ДЕЯКИХ ПІДРУЧНИКІВ

Вивчення географії та історії України це, власне, вінець кожної школи українознавства і тому дозволю собі висловити думки відносно деяких підручників географії та історії України.

Підручник «Географія України» Ст. Рудницького, третє поправлене й поширене видання, «Київ», Філадельфія, редакція й оформлення Б. Романенчука без порівняння є кращим, ніж було друге видання (Шкільна Рада, 1958 р.) за редакцією Є. Жарського. «Деякі зауваження до підручника «Географія України» Ст. Рудницького за ред. Є. Жарського я подавав у статті під згаданим заголовком («Свобода» 14 листопада 1958 р. (з висновком, що згаданий підручник не тільки непридатний для вжитку в школі, але просто шкідливий, бо діти, навчаючись з такого підручника не будуть любити технічно й культурно відсталу Україну, якою її показав редактор Жарський, що є до того явною неправдою. Хоч редактор Є. Жарський та інші з Шкільної Ради прилюдно й не визнали недоліків у тому підручнику, але потім потихеньку його стягли й перевидали).

У третьому виданні усунуто багато попередніх «блудів», подано багато гарних фот українських красвидів, нових індустріальних міст і т. д. Але деякі «блуди» таки вперто зберігаються, наприклад: «Карпати є НА ПІВДНІ України» (ст. 24). Цікаво, що це твердження уперто захищають усі, що жили в Перемишлі, Кракові і Львові, але я особисто вірю дитині з «Букваря» Дєполович (ст. 78), яка ясно говорить, що «На заході України є високі гори Карпати». Пора б уже всім українцям дивитися й міряти свою землю, виходячи не з околиці, а з центру України. Дуже неприємно вражає фото (ст. 62-63), на якому показано українських селян у вишиваних сорочках, зі стрічками і в капелюхах, а поряд — «а це московські мужики... і девушки» у вигляді потвор, яких подавав Гебельс, дискримінуючи остовців. Вважаю, що це індивідуальне виявлення нацизму ред. Романенчука, робить марку лише Шкільній Раді, але це не мусить плямувати всього українського народу. Редактор Жарський був «приєднав» до України річки Куму, Дін, Кавказькі гори тощо. Ред. Романенчук згаданих річок уже «не приєднав» до України, зате «приєднав» ряд міст: Курськ (ст. 109), Ростов (ст. 215), Ставрополь, П'ятигорськ, Грозний, Туапсе, Сочі (ст. 211).

Добре подано сучасну промисловість України, зріст нових міст і т. д., але зовсім не подано сучасного стану освіти в Україні, а це одна з найважливіших рис українського народу сьогодні. Це має велике політичне значення, бо головною високий сучасний стан освіти українського народу творить непереможні його сили й гарантії успішної визвольної боротьби. Тільки освічену й технічно озброєну Україну можуть любити діти і тільки це може викликати більше зацікавлення у вивченні українознавства. Харківський університет заснований 1805 року, а не 1905 р., як подано на ст. 193, але це могла трапитись і друкарська помилка.

Невідповідно поданий розділ «Торгівля в Україні» ст. 107. Все сказане в тому розділі стосується лише минулого і ілюстровано малюнками старовини («Ярмарок» малюнок, здається, Пимоненка та інші). Похвально сказано тільки за колисьню «кооперацію в Західній Україні головно в Галичині», але ні словом не згадано про величезний розвиток усіх видів (сільсько-господарська, кредитова, споживча, молочарська, птахівнича, бурякова, кустарно-промислова та інші) кооперації на Наддніпрянщині і що все це згодом більшовицький уряд удержав і звів до примусових колективів та державної торгівлі і невеличких базарів.

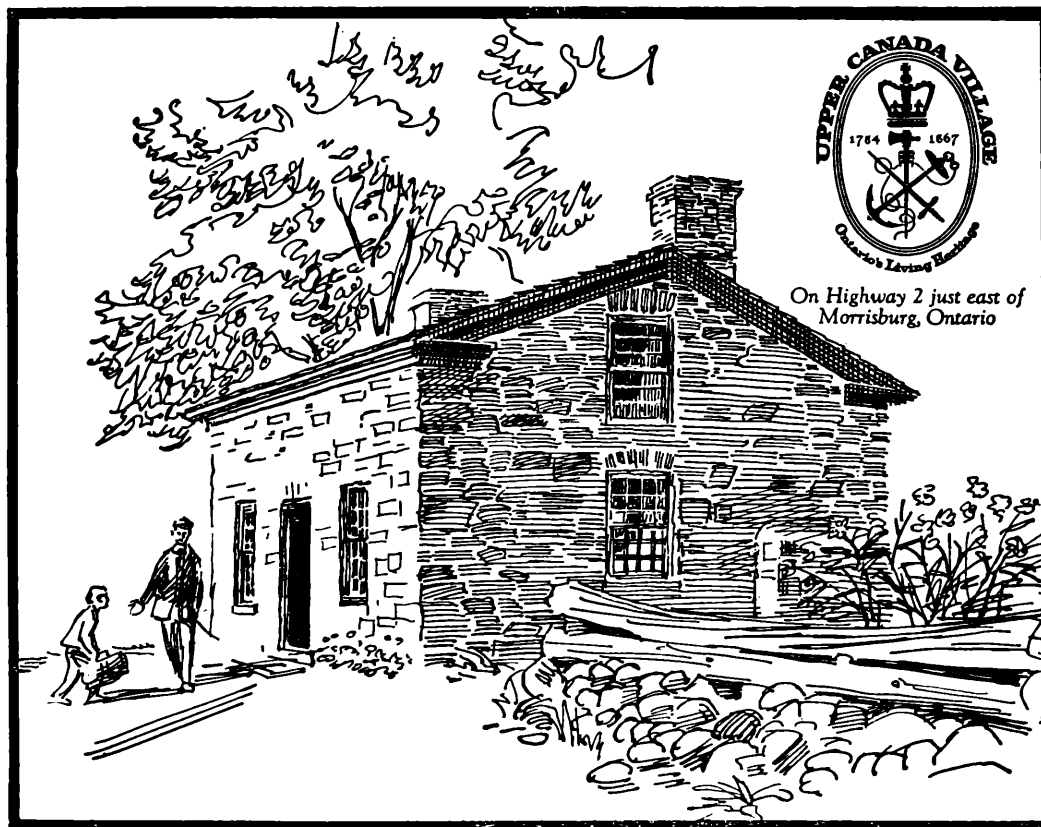
Дрібних недоліків є чимало в підручнику. Треба б було подати ширше гідротехнічну будову Дніпра: п'ять великих гребель, величезні штучні озера, система каналів і наводнення південних, сухих районів України, про заходи по ліквідації Олешківських пісків, про величезні полезахисні смуги для боротьби з суховіями і т. д. Говорячи про решетилівських овець, обов'язково треба було згадати про цінніші смушкові, сокільські, там же на Полтавщині, про тонкорунних асканійських тощо. Відповідних географічних мап по-старому бракує. Мова, як звичайно, «шкандибає». Вживається: «каплиночки» (ст. 48) (краплиночки), «електрика розладовується» (ст. 49) (розряджується), «получити» (ст. 32) (сполучити) і т. д. Зустрічаються нісенітниця на вірець: «На берегах України ріки вливаються в море лиманами» (ст. 32). Все це свідчить про неспроможність автора виконати те, за що він узявся.

Підручник «Історія України» видавництва «Говерля», США, 1960 (автор і редактор не зазначені), вживається в школах українознавства (Ш. Р.). Провідна думка автора цього підручника — це перекопати читача в суцільній нашій величч, у постійних наших перемогах, у нашій безпомилковості, а якщо нам щось не вдалося, то винні в тому лише наші сусіди-вороги, і тільки через них ми не маємо самостійної держави. Але невже автор не розуміє, що наших сусідів-ворогів створив сам Бог і змінити й усунути їх не можна? Безглуздя є також сидіти й чекати поки «згинуть наші воріженьки». Отже, треба змагатись, але як? Треба знати свою історію, щоб не повторювати помилок, навчитись краще будувати і менше руйнувати. Цього останнього автор не хоче зрозуміти й усвідомити.

Багато в тій історії байок і не варто на них зупинятись. Часом складається враження, що автор або не розуміє, що він говорить, або забуває сказане в попередніх кількох рядках. Наприклад, на ст. 9 пише, що «степ з настанням літньої спеки жовтіє, висихає і завмирає так, що ставав немов пустинею — аж знову на весну трава оживала... слов'яне оселялися на нових місцях (у степу — І. Д.) і займалися скотарством і хліборобством... Оралі землю спочатку дерев'яним, а потім залізним плугом». Кожна дитина може запитати, як можна було займатись хліборобством, коли там

усе жовтіло, висихало і завмирало? Друге, у якому музеї автор бачив залізного плуга слов'янських часів? Відомо, що дерев'яні плуги в Україні вживали до половини XIX століття. Перший залізний плуг в Америці з'явився в 1837 році. Це дитина може дізнатися з енциклопедії, побачить брехню, зразиться і більше не повірить

учителеві і українській історії. На ст. 43 автор описує, як князь Ярослав заповідав своїм синам: «Любіться сини мої між собою, живіть у згоді, почитайте старшого брата і вороги вас будуть боятися... Сини зі сльозами прийняли заповіт батька». Далі на тій же сторінці подається, як брати зараз же після смерти свого батька почали

Дім вчителя і неохочий учень

Вакації в історії

Коли ви переїдете через 1850 рогаčku у Верхнє Канадське Село (Upper Canada Village), ви вступасте в минуле Онтаріо перед ста роками й більше. Усі з коло 40 будинків і споруд, які ви побачите і до них загостите, — дома, церкви, млини, корчми, крамниці, — перенесено з іншого первісного розташування з долини р. св. Лаврентія. Їх відбудовано і відновлено з великою точністю та увагою, до подробиць. Верхнє Канадське Село розташоване в Парку Битви Крайслерової Фарми

(Crysler Farm Battle Park), сім миль на схід від Морісбургу. Цей чудовий парк, який має чудове влаштування для розваг, типовий у цілому ланцюгу парків, що простягаються від Адольфуставн (170 миль вздовж р. св. Лаврентія) до Гленаррі — біля границі Квебеку. У цілій цій окрузі, знайдете велику кількість місць на пікніки, плавання, їзду на човні та таборування. У цьому місці, де історія йде рука в руку з літньою приємністю, можете відбутися дуже приємні вакації.

THE ONTARIO - ST. LAWRENCE DEVELOPMENT COMMISSION

MORRISBURG, ONTARIO

**Hon. John P. Robarts, Q. C., LL. D.,
Prime Minister of Ontario**

**Hon. Robert W. Macauley, Q. C.
Minister of Department of
Economics & Development**

убивати один одного, виколювати очі і т. д. До чого ж були ті сльози? На ст. 24 пише: «Українські племена, хорвати і дуліби, жили спокійно, ходили на лови, займалися хліборобством і бжільництвом». А через три рядки подає, що «Вони (дуліби й хорвати — І. Д.) вели постійні війни з різними сусідами і не могли від них оборонитися». Це, виходить, жили спокійно? На тій же сторінці описується перших князів і що князь Ігор був син Рюрика, але ні словом ніде не згадує звідкіля походять перші українські князі.

На ст. 34 пише: «Із племен півдиких, варварських, якими всі нехтували, українці перейшли (з прийняттям християнства — І. Д.) до громади християнських народів, яким належало панування над світом». Що за дикість? На яких моральних підставах християнським народам належало панування над світом? Це ж суперечить самим засадам християнства. Подруге, фактично не християни, а мусульмани (печеніги, татари, турки, араби) панували над більшістю християнських народів протягом кількох століть, саме з часу, як слов'яни прийняли християнство.

Автор твердить, що за князя Ярослава «в Києві нараховувалось аж 400 церков» (ст. 79). Треба ж було пояснити, які це церкви, бо М. Грушевський в 2-му томі на ст. 40-42 подає, що «Ярослав видко любив будувати... Для цього було занято під місто великий простір поля, де була битва з печенігами 1036 року. Тут поставив «Золоті ворота» з церквою Благовіщення над брамою, патрональні монастирі св. Георгія і св. Ірини і головну катедральну церкву св. Софії». Ось усі відомості про церковне будівництво за часів князя Ярослава. Та ще перед ним було збудована пара церков (Десятинна, св. Іллі). Але справа, врешті, не в кількості збудованих церков, а в тій величч, якої Ярослав надавав хоч би церкві св. Софії: «Се мав бути взірець краси і розкоші грецької штуки, призначений на те, аби піддержати славу Києва як суперника Царгорода» (М. Грушевський, т. II, ст. 42). Це останнє і треба було підкреслити, а не видумувати. Ніде не згадується офіційної назви Київської Держави — Київська Русь. Але ж діти пізніше в житті зустрінуться з цією назвою і що вони тоді подумують? Може ховали від них тому, що були непевні в праві приналежності українцям тої назви в минулому? Причиною занепаду Київської Держави автор вважає захоплення і зруйнування Києва татарами в 1240 р. (ст. 57). Але автор не підкреслює найголовніших первопричин занепаду Києва — княжих міжусобиць. Ще в 1169 р. князь Андрій Боголюбський (внук князя Володимира Мономаха) так зруйнував Київ, що після цього «ніколи вже він не міг піднятися на давню височину» (Історія України, Д. Дорошенко, ст. 46). Погром на річці Калці 1223 р. стався тому, що «між князями не було ладу. Кожен хотів бути за старшого і кожен вів своє військо окремо» (Д. Дорошенко, ст. 59), а не так як описує ту подію автор підручника. Татари підкоряли Україну, розбиваючи кожного князя окремо (Д. Д., ст. 54).

На ст. 67 автор поважно оповідає, що «від

крайнього знищення врятував Галичину воєвода Дмитро, що попав у Києві до татарського полону. Він настрашив хана: «Ти не повинен довго залишатися в цій землі, це сильна земля, як останешся довго, люди зберуться, озброяться і вас вже звідціль не випустять». Хан послухався і повів війська далі на Угорщину і Польщу». Бачите, як це все легко і просто!

Причину занепаду Галицько-Волинської Держави автор пояснює так: «Як рознеслася вістка, що загинув останній князь з роду Романовичів, давні вороги (угри, поляки — І. Д.) задумали запанувати над нею... і спільними силами почали війну 1340 року. Як відомо, полякам і уграм удалося захопити Галичину і в 1387 р. Г.-В. Держава перестала існувати» (ст. 89). Отже з точки зору автора причини занепаду були лише зовнішні: помер князь з роду Романовичів і були злі сусіди. То правда, що згадані причини мали місце, але були первісні й найголовніші, а саме — боярські інтриги. Д. Дорошенко пише (ст. 67): «Трудно було їй (Г.-В. Державі — І. Д.) вдержатись між ворогами: поляками, уграми, татарами, литовцями, а доконали її боярські інтриги й усобиці... Своїми вічними інтригами вони розхилювали державу і спроваджували чужоземних володарів, показуючи їм дорогу до галицького престолу». Відомо, що бояри боролися проти князя Романа, його малих синів (Данила й Василька) пізніше вигнали з Галичини, закликали угрів проти князя Данила, повісили князів Ігоревичів, на решті «7 квітня 1340 року отруїли князя Юрія 2-го, Болеслава. Тоді зараз же на першу вість про смерть Юрія Болеслава (а не Романовича, як пише автор) рушило в Галичину угорське й польське війська» (М. Грушевський, ст. 130-131). Отже автор подав неправдиво факти і не показує головних причин занепаду Галицько-Волинської Держави.

Пропускаючи величезну кількість інших перекручень я все ж таки вважаю вартим зупинитися на деяких з них, у яких виявляється політична тенденція автора. Наприклад, на ст. 118 пише: «На чолі всього запорізького війська був гетьман», а на ст. продовжує: «Старий гетьман, що через неміч, або старий вік не хотів гетьманувати, скликав раду і зрікався свого чину». Все це неправда. «Порядкувалося запорізьке т-во виборною старшиною, на чолі стояв кошовий отаман... Старшину вибирали тільки на один рік» (Д. Дорош., ст. 97). Отже не гетьман був на Запоріжжі, а кошовий отаман, що обирався щороку. Гетьмани ж мали очолювати козацьке військо всієї України, але Запоріжжя завжди зберігало свою автономію. Вперше закріпив за собою посаду гетьмана — Б. Хмельницький, але на це була згода козацтва. Самовільно тримав гетьманську булаву Самойлович і хотів її передати синові і це була одна з причин його падіння (Дорошенко, ст. 147). Фальшуючи це, автор хоче узаконити безперевиборність гетьманів.

Один з найважливіших періодів нашої визвольної боротьби є Хмельниччина і тут особливо важливо подати правильний перебіг подій і аналізу чому ми не прийшли до остаточної перемо-

ги. Опис усіх подій аж до Замостя є в порядку. Дали: «Хмельницький став під Замостям, але далі думав іти аж на Варшаву» (134). В тім то й річ, що не думав іти на Варшаву, бо «не думав ще відриватися від Польщі» (Дорош., ст. 124). Як відомо, Хмельницький в той час воював лише «за свою кривду та вольності козацькі», а не за цілий український нарід і самостійну державу. У цьому була його величезна стратегічна й політична помилка, в наслідок якої безповоротно втрачена була нагода створення самостійної української держави. Неправда, що по Зборовській угоді «гетьман дозволив кожному записуватися до війська, що скоро по всій Україні настав мир. Селяни спокійно господарювали на своїх полях... всі славили Богдана» (ст. 136). Насправді ж згідно Зборовської Угоди козацького війська мало бути лише 40.000, а решта повинна була повертатися до польських панів у кріпацтво. За це селяни й частина козацтва Богдана не злюбили і пізніше не йшли на його заклики (Дорош., ст. 127).

Дальша боротьба Хмельницького з поляками показана теж з перебільшеними перемогами. Так, наприклад, після успішної битви під Батогом (1652 р.), «козацькі війська знову зайняли давні землі» (ст. 139). Не зрозуміло чому ж тоді Хмельницький в цей саме час шукав союзу з Москвою проти поляків? А власне тому, що польські військові сили збереглися (через зраду татар) і Хмельницький не зайняв давніх українських земель. Дивно також подається справа об'єднання з Москвою. На ст. 140 пише, що «Здавна вже московські царі думали про те, щоб під своєю владою з'єднати всі краї...», а найбільше їм бажалося мати багату й культурну Україну. Отже козаки думали, що цар буде добрим союзником». Виглядає досить наївно. Ну, як можна сподіватися, що «цар буде добрим союзником», якщо

здавна відомо було, що «цар хоче мати (Україну) під своєю рукою»? Це ж два протилежних понять.

Другий рішальний період нашої історії, а саме період гетьманування Мазепи поданий також з великим переколюченням. Зовсім неправда, що «Українці горіли гнівом... як поширились вісті, що цар хоче викоринити старшину» (ст. 157). От що пише Д. Дорошенко: «Різними способами старшина козацька збрала в своїх руках величезні маєтності, а селян посполитих помалу повернула в своїх підданих... Московський уряд сприяв таким намаганням старшини... цим прив'язував до себе... старшини будуть податливіші й що до автономії» (Д. Дорошенко, ст. 149, 160-163). Сподівання московського уряду відносно старшини багато разів виправдувалося. Старшина за власні блага (величезні маєтки, праця кріпаків і дворянські титули) проміняла українську автономію. (Д. Дорошенко, ст. 172-173). Також неправда, що «козацька старшина з'їхалась на нараду до гетьмана і просила його визволити з московської неволі» (ст. 167). Не могло бути тої наради в гетьмана, хоч би тому, що гетьман боявся зрадливості старшини, а друге, лише дехто із старшин виявляв таке бажання. Це видно й з того, що в рішальний момент більшість її перейшла на бік Петра. З усього видно, що «українці горіли гнівом» не в обороні старшини, а проти старшини.

Це дуже сумний факт, наше внутрішнє роз'єднання, алеж не можна себе обдурювати, а треба шукати способів поєднання, способу справедливої розв'язки соціальних і політичних питань. Не дарма, підсумовуючи причини прогри під Полтавою в конституції, написаній Орликом в Бендерах, «заборонялось старшині чинити утиски простим козакам і посполитим, зокрема забирати їхні ґрунти або примушувати їх до роботи і взагалі обмежувалася влада гетьмана і сваволя старшини» (Д. Дорош., ст. 165).

Нормально, що кожна особа по-різному сприймає те чи інше явище і по-різному робить висновки, але брудним вчинком є фальшування фактів в партійних інтересах. Наприклад, автор на ст. 201 пише, що «Директорія Народної Республіки відновила закони Центральної Ради, але скасувала соціалізацію землі і повернула дрібні селянські господарства». Виходить, що Ц. Р. колись відбирала «дрібні селянські господарства». Чи був хоч один десь випадок виявлення такого «закону»? Це ж є свідомий наклеп на уряд того періоду. Автор згадує один раз М. Грушевського, С. Петлюру згадує, звичайно, впарі з Коновальцем, та три рази М. Міхновського, і що «українське військо почало творитися з ініціативи М. Міхновського», який вказав на те, що без сильної армії держава не може існувати» (ст. 197). То добре, що вказував, але цікаво також, що М. М. сам зробив, щоб та армія була? Відомо, наприклад, що вже в травні 1917 р. в м. Катеринославі було зорганізоване «Вільне Козацтво», на чолі якого були брати Г. і М. Горобці, члени с.-демократичної партії, і що до кінця серпня 1917 р. представники Центральної Ради українізували коло 4-х мільйонів вояків в 27 дивізіях на Західньо-

---

ЧИСТИМО ФОРНЕСИ

усім нашим відборцям опалової оливи.

Тому користайте з цієї нагоди і замовляйте негайно в нашій фірмі опалову оливу.

Будете мати повне вдоволення та

ПЕРШОРЯДНУ ОБСЛУГУ

DNIPRO Fuel Oil Ltd.

196 Bathurst St.

Телефонуйте:

Удень і вночі: EM 6-6539, EM 6-6530

му фронті. То вже інше питання, чому майже всі вояки, з усіх фронтів пішли додому.

У підручнику поданий також і останній етап військової боротьби в Україні, а саме, що «вже в 1942-3 рр. постала сильна Українська Повстанська Армія (УПА), яка виступала збройно проти обох окупантів: Москви і Берліну. Це також не мало прислужилося до німецької капітуляції». Незважаючи на деякі перебільшення можна з цим погодитись, але не можна погодитись з намаганням одної партії монополізувати ту боротьбу.

Вважаю, що наведених прикладів є цілком достатньо, щоб зробити висновок про абсолютну непридатність рецензованого підручника для вжи-

вання в школах українознавства і можна тільки дивуватися чому його вживають, в той час як є значно кращі підручники з історії України, наприклад, Д. Дорошенка. До останньої є лише маленьке побажання, щоб в наступному виданні подали об'єктивно період гетьмана П. Скоропадського, та після окремих розділів поставили контрольні питання.

Я визнаю, що кожний має право на помилку і свої особисті погляди в оцінці того чи іншого явища, АЛЕ НІКОМУ НЕ ВІЛЬНО ФАЛЬШУВАТИ ФАКТІВ. Брехня історії не помагає, а лише її затемнює. Хто не знає власної історії, той повторює її помилки.

САММЕРВИЛЛ КАНДИДУЄ НА ПОСАДНИКА

У четвер, 27 вересня ц. р. відбулося в залі Українського Відділу Легіону Канадійських Ветеранів в Торонті пресова конференція редакторів етнічної преси, на якій теперішній контролер Міської Ради Торонта Доналд Саммервилл повідомив, що він в найближчих виборах до Міської Ради Торонта 3 грудня ц. р. буде кандидувати на посаду голови Торонта, і просив про підтримку етнічної преси і етнічних груп Торонта. На конференції були заступлені представники майже всіх етнічних часописів Торонта, зокрема були прийняті редактори

всіх українських тижневиків та журналів. Коротке вступне слово сказав, відкриваючи конференцію, голова Українського Відділу Ліги Канадійських Ветеранів сот. Ст. Павлюк, після чого промовляв Д. Саммервилл. Він відзначив етнічні групи Торонта за їх важливу функцію космополітизації і поширення обривів міста, що причинилося до збагачення загальної культури Канади.

Д. Саммервилл просив представників преси передати своїм читачам, що він став до громадської праці, бо вірить, що він може прислужитися громаді. Такою службою громаді буде і його праця на посаді голови м. Торонта, якщо його виберуть. Етнічні групи Торонта вже в попередніх виборах показали, що вміють брати на себе відповідальність за долю міста і він закликає їх взяти

на себе цю відповідальність і в наступних виборах до Міської Ради. Вибори голови міста і Міської Ради не менш важливі, ніж вибори до федерального чи провінційного парламентів. Тому гаслом п. Саммервилла є заклики: підтримуйте людину, яка вам до вподоби, але підтримуйте її своїм голосуванням!

Такий загальний, а не особистий заклик кандидата прийняти привітали оплесками. Після цього кілька теплих слів на адресу п. Д. Саммервилла сказав кол. посол до федерального парламенту д-р І. Кучерепа, а також і кілька представників преси.

Ми вважаємо, що п. Д. Саммервилл — найкращий кандидат у міських виборах цього року.

РОСІЯН ПІЙМАНО НА ГАРЯЧОМУ

Як це число вже було майже закінчено, появилася вістка про закінчення судового процесу над Богданом Сташинським, який на доручення урядових чинників СРСР убив двох керівників українського націоналістичного руху на еміграції: сл. пам'яті д-ра Лева Ребета в 1957 р. та сл. п. провідника ОУН Степана Бандеру в 1959 р.

Б. Сташинський признався до вини добровільно, бо, працюючи в КДБ (колишнє НКВД), і на доручення останнього вбивши двох лідерів ОУН, помітив, що за ним стежать і рано чи пізно знищать, тому втік у Німеччину, де й виявив свої злочини.

Суд відбувся в м. Карлсруе, Німеччина. Судив Б. Сташинського вищий німецький суд. 19 жовтня ц. р. винесено вирок: Б. Сташинського засуджено на 8 років тюрми. Така мала кара за такі великі злочини (вбивство і шпionаж) пояснюється, як висловився голова суду Г. Ягуш, тим, що Б. Сташинський був лише виконавцем, а справжні вбивці — ті, що сидять у Москві і не тільки запланували ці вбивства, а й наказали Б. Сташинському виконати їх.

Це не вперше російські правителі стосують засоби фізичного терору до українських політичних діячів, письменників, вчених, мистців і взагалі до всіх тих українців, які так чи інакше можуть стати на перешкоді "братньому співжиттю" українського та російського "народів-братів", як стало твердити російська комуністична пропаганда. Та цього разу росіянам не пощастило — їх піймано на гарячому.

MODERN HEATING

ОПАЛЕННЯ:

Водяне — Парове — Помпи
Оіл Борнери та напрари.

J. KIRICHENKO

945 DUNDAS ST. W. — TORONTO, ONT.
PHONE: EM 8-6602

КАНАДСЬКІ ДЕРЖАВНІ ОЩАДНІ БОНДИ — НАЙКРАЩЕ КАПІТАЛОВКЛАДЕННЯ

Канадські Ощадні Бонди, які є тепер у продажу, — це 17 випуск цих цінних паперів, які стали одним із найважливіших засобів фінансування федерального уряду.

Цікаво, що тепер населення Канади має в своїх руках Канадських Ощадних Бондів на суму коло 4 мільярдів доларів, що становить майже третину всіх облігацій федерального уряду. Таким чином велика частина населення Канади бере активну участь у фінансуванні держави, що є дуже бажаним у кожній демократичній країні. Можна сказати, що бути власником облігацій Канадських Ощадних Бондів — значить бути добрим громадянином.

Особисті ощадності, вкладені в бонди, дають змогу громадянам здобути освіту, фонди для подорожування і самозабезпечення на старі літа. Сьогодні коло двох мільйонів канадців почувають себе незалежними і забезпеченими завдяки тому, що вони є власниками Канадських Ощадних Бондів.

Умови, які пропонує федеральний уряд покупцям цих паперів, дуже вигідні. Коли хтось затримає їх аж до останньої платності, себто через 14 років, то одержить пересічно 5.11% від суми, на яку має бонди. Протягом перших трьох років уряд виплачує по них 4.50%, протягом других трьох років — 5.00%, а протягом останніх 8 років — 5.50%. Це значить, що коли хтось закупить бондів на 100 доларів, то через 14 років одержить за них 172.50 дол. Нові бонди можна купити на різні суми: 50, 100, 500, 1.000 і 5 тисяч доларів, але ніхто не може купити більше, ніж на суму 10.000 доларів.

У разі потреби, за них можна кожноразом дістати свої гроші з належними відсотками. Канадські Ощадні Бонди можна теж купувати на виплату (в розстрочку) у банках та інших фінансових установах.

ПРЕСОВА КОНФЕРЕНЦІЯ З АНТОНОМ БАТЮКОМ

22 жовтня ц. р. відбулася пресова конференція українських редакторів з президентом Українського Робітничого Союзу п. Антоном Батюком, який прибув до Канади і виголосив цілий ряд доповідей про підсумки 8-го конгресу українців США.

На пресовій конференції п. А. Батюк говорив про Український Робітничий Союз, Всеукраїнську Братську Обезпечену організацію у США та Канаді, який сьо-

Купіть ці книжки!

1. Олена Курило, "УВАГИ ДО СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ".

Про цю книгу див. у "Нових Днях" за листопад 1960 р. на стор. 23.

Ціна її: для передплатників "Нових Днів" — 2.00 дол., а для всіх інших — 2.50 дол.

2. "НОВИЙ ОБРІЙ", ч. 2, альманах, присвячений 10-річчю масового українського поселення в Австралії.

В альманасі є багато цікавих і дуже різноманітних матеріалів.

Ціна за примірник — 1.50 долара.

Обидві книжки замовляти в "Нових Днях".

годні має 24 тисячі членів і понад сім мільйонів доларів майна.

Особливо великі заслуги має УРСОюз у ділянці жертовности на українські громадсько-культурні цілі. Зокрема цього року видано коло 11.000 доларів на допомогу українським студентам. Взагалі, УРСОюз чуло ставиться до всіх потреб українського організованого життя у США та в Канаді.

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

Дорогий Пане Волинняк,

Цим хочу подякувати Вам і Вашим Читачам, багато з яких є моїми близькими особистими приятелями, за сердечність, що їй вони виявили до моєї особи впродовж тих років, коли я був послом до Парляменту з округи Торонто-Паркейл.

Хоч тепер я маю більш часу на мою приватну адвокатську практику, хочу повідомити, що я й далі залишився представником Консервативної Партії у Паркейл та буду й далі в контакт з Вами й Вашими читачами. Бажаю теж підкреслити, що я й далі буду старатися допомагати, в міру моїх спроможностей, Вам і всім моїм приятелям-українцям.

Вельмидостойний Дж. Діфенбейкер, який, на щастя, залишився прем'єром Канади, і Консервативна Партія складалася одночасно теж подяку великій кількості українців, які підтримували консервативних кандидатів в останніх виборах.

Очевидно, не дуже воно сприятливо, що Прем'єр Діфенбейкер не має більшості. Та, якщо опозиційні партії збажають служити найкращим інтересам Канади і захочуть допомоги утримати сталий уряд, тоді і я певний, що ми стоїмо перед періодом успіхів і національного добробуту під керівництвом Прогресивно-Консервативного Уряду.

З пошаною

Артур МАЛОНІ, Торонто

Високоповажаний Пане Редакторе!

Тримайтеся міцно, прямуйте до мети без вагань. Нехай Вас не спляють ні ті тернисті шляхи, якими часто йдуть редактори, ні ті каміння, що підкладають Вам під ноги. Пам'ятайте, що Ви є між людьми, а люди не скотина, якій підкласти сіна і вона їсть та мчить. Людина — непосидюча, агресивна, ненажерлива на гроші, пихата, завидюща, ненависна, лютує на того, хто може зробити більше від неї. Одним словом — підла. Але світ і не без добрих людей. Тільки зустріти ту добру людину тяжко — треба мати щастя.

З правдивою до Вас пошаною

Сильвестер МИЛЯНСЬКИЙ, Нью-Гейвен, США.

Вельмишановний п. Редакторе!

Дуже дякую за скоре виконання мого замовлення, а разом прошу дарувати, що розраховуюсь трошки з записанням.

Ваші "Лани" третього видання виглядають, як справжні рідні наші лани.

Дуже добре, що Ви обминули американські й канадські матеріали, власне те, з чим діти зустрічаються тут щоденно.

Тим і цінна Ваша книжка, що кожне оповідання нагадує собою Україну з її найкращими особливостями, — з любов'ю до природи. Можна яскраво спостерігати на практиці, що діти наші хоч і не бачили тієї красуні-

природи української, але живо уявляють її, читаючи або слухаючи оповідання.

З історії України хоч грошки є матеріялу, але й ці перші кроки дадуть свої добрі наслідки.

Загалом — книжка досить гарна, і за Ваш труд належить Вам велике спасібі!

З великою пошаною й подякою залишаюсь — прот. І. ЧУМАК, Гартфорд, США.

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

для всіх клас українських шкіл на еміграції:

1. Л. Демолович

БУКВАР Восьме видання

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

2. Петро Волиняк

БАРВІНОК Читанка для 2-ої класи Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.20 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

3. Петро Волиняк

КИЇВ Трете видання Читанка для 3-ої класи

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

4. Петро Волиняк

Л А Н И Читанка для четвертої класи Трете видання

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

5. Петро Волиняк

ДНІПРО Підручник з історії української літератури і хрестоматія.

Єдиний на еміграції підручник такого типу.
Книжка ілюстрована.

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

6. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (Фонетика й морфологія). Видання друге.

Підручник пристосований до українських еміграційних шкіл (багато прикладів і завдань).

Сьогодні — це єдиний підручник з української мови на еміграції.

Ціна: у Канаді і США — 1.70 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

7. Петро Волиняк

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Підручник багато ілюстрований, фотами, картами, та схемами, стисло написаний, має багато вправ і завдань для самостійної праці учнів, гарно видрукуваний на доброму папері.

Ціна: у Канаді і США — 1.60 дол.,
в Англії та Австралії — 12 шіл.

Замовляти в "Нових Днях". Школам і книгарням та церковним громадам — знижка.

Кільком ЧИТАЧАМ з різних міст і країн, які звернулись з остерогою, що вірш Ліни Костенко "Сьоме небо" ("Нові Дні", ч. 152, стор. 1-ша) недруги нашого журналу розцінюють як антирелігійний вірш і тому, мовляв, "ви матимете хлопоти". Справді, кілька читачів того вірша не зрозуміли і звертались із запитаннями. Я їм, звичайно, внаслідок справжній зміст його. І в цьому нічого поганого нема. А щодо тих, що читати й думати не вміли, не вміють і не вмітимуть ніколи, бо вони "все знають" і тільки те й роблять, що шукають "дірки в цілому", то ними не варто цікавитись. "Нові Дні" видаються ВИКЛЮЧНО для людей РОЗУМНИХ І ПОРЯДНИХ. Ця категорія людей завжди зрозуміє, що це вірш не антирелігійний, а антисталінський. Тільки одної кінцівки його для цього вистачить: Бог "Із глини сотворив людину", а "бог" (з малої літери) "перетворив її у глину". Цей "фах" (перетворення людей у глину) властивий усім диктаторам взагалі, а Сталінові — найбільшому і найбруднішому з них! — зокрема.

Сердечно дякую за попередження, але не бачу причини для хвилювання. У Канаді "старшобратнього" сталінського режиму ще нема і ніхто мене в глину не перетворить...

Петре Кузьмовичу,

одержав "Нові Дні" ч. 152 і не знаю що робити: чи смішно плакати, чи гірко сміятись? Просять Вас читачі зробити таку собі "дурничку": "Наведіть прожектора, як ви це вмієте!" А Ви відразу починаєте викручуватись. Знаємо Вас! Ви "хитрий жахол"!

Але нема дурних, — поженились! — щоб повірити в те, що Ви "набаврали" на двох сторінках журналу, відповідаючи п. Гонгареві. По-моєму ми дурні зовсім не від того, що бідні, а від того, що нерозумні! І хто Вас просить вихвалитися Вашими дідами? Тут діло не "шуточне", а "сурйозне", а Вам смішки в голові.

Положим, з прожектором міг би справитися кожен, але, як кажуть, не хочеться руки зачухувати, бо не "коло того ходимо". А от Волинякові, то це зруки. Йому все рівно, що наплювать — повернув свого прожектора і готово! Прожектор же не сперечається, бо язика в нього нема: навів на Манітобу, то стій — правцем би тебе поставило! — і показуй, що бачиш! А якщо Манітоба для Волинякового прожектора занижка, то лізь на Альберту — відти і всю безмежну Канаду оглянеш. Та хіба Волиняка вчити? НЕ ХОЧЕ! І все. От і вдає з себе грека... А щоб громаді прислужитися, то його й нема. Тільки сам собі, тільки собі... Нема того, щоб вдовольнитися, як і ми всі, бідні емігранти, "в розсіянні сущі", тим, що Бог посилав на... банківську книжку. Йому, тому Волинякові, — не емігрантові, ні! — все мало, все мало. Він навіть прожектора дарма наставити не хоче. Якщо нас вважали за куркулів, то що говорити про Волиняка? Це, прости Господи, суперкуркул!

От хоч би, наприклад, для чого в тому ж 152-му числі друкувати, що вийшла з друку "Географія України"? Хіба від цього нам легше стане? А от якби він був чоловік "отзивчивий" та кожному читачеві на Різдва та по одній географії! Це я "понімаю"! І що це йому коштує? Наліпив марку і... кур'єрським на пошту! А коли вже він такий скупердяга, що й марки шкода, то ми вже йому могли б і повернути тих 5 центів нещасних. Може й не всі повернули б, але половина на-

певно. Але тут грохи клопоту буде... На поворот марки треба ще 4 центи витратити, то це вже нам кожному коштувало б не 5, а 9 центів. Майже двічі! Гм... та чи Волиняк збідніс тими п'ятьма центами?.. Так уже й буде..

А було б справді чудово: сам Волиняк культуру "розсіває" серед темноти — на, мовляв, дивись, — щоб тобі повилазило! — що Польща таки має спільний кордон з Україною, а не Russian, як вчать "по українських" школах у Філадельфії!

Не писав би цього, так обідно ж по саме нікуди! Сам то в прожектор дивиться і все бачить, а щоб читачеві показати, то й нема.

Так от що я гадаю зробити для побільшення прожектора, щоб і ми, читачі, могли до нього дотовпитись: пошлю п'ять доларів! Егеж... п'ять! Душа каже "п'ять", а рука пише "три". І нічого не вдієш, бо я свою руку вже добре знаю: як норовистий кінь, хоч вогнем припикай — не допоможе. Алеж не у всіх норовисті руки! Я, старий, посилаю три на гвинтика для прожектора, інший, молодший, пошле п'ять на штатив, а ще молодші — по десятці на лінзу... От і не доведеться Волинякові в Альберті на гору драпатись — із свого Онтарію всю Канаду огляне.

Отоді він і не лятиме нас за те, що ми не англосакси й не жиди. Тоді, може, й п. І. Демиденко (див його прегарну статтю у тому ж 152-му числі "Нових Днів") не був би таким песнимістом. Між іншим, я б порадив п. Демиденкові: гнилизну треба відрізати, щоб не шкодила здоровому. А як скажуть, що ту гнилизну ніким замінити, то найкраще буде відмежуватись від неї і нехай здорове живе ізольовано від зараже-

ної гнилизною цілості. Тоді, може знайдуться оператори й на гнилизну...

Яків СОКІЛ, Нью-Йорк, США.

З НОВИХ ВИДАНЬ

Степан Шнипилявий, МИ У СВІТІ ЧИСЕЛ НАРОДНОГО ФОНДУ У.К.К.А., перегляд влат Національного Данку за 1950-1959 р., стор. 130, Бофало, США.

† Іларіон, ХВАЛИМО БОГА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ!, видання третє, — доповнене й перероблене, стор. 64, відбитка з журналу "Віра й культура", Вінніпег, Канада, 1962.

НОВЕ УКРАЇНСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО

Повідомляється українське громадянство Торонта й околиці, що з днем 1-го червня почало діяти нове українське

ПІДПРИЄМСТВО ДОСТАВИ ОПАЛОВОЇ
ОЛИВИ

CENTRAL FUEL OIL (Toronto) LTD.

15 Neerawa Ave. (cor. Roncesvalles)

Toronto 3, Ont.

Олива першої якості, а обслуга триває 24 години
Просимо звертатися до нас з повним довір'ям!

Тел. Бюро: 532-8648 — Вечірні: CR 8-1466
або CR 8-5306

Андрій ЗАПАРИНЮК, управитель

З МІСЦЕВОГО ЖИТТЯ

Зустріч батьків з учителями

При українській православній катедрі св. Володимира в Торонті існує цілий ряд шкіл: українська початкова, курси українознавства, школа музики, танців тощо та недільна релігійна школа. Разом у цих школах є кілька сот дівчорі, зокрема в українській школі коло 240, на курсах українознавства коло 50, у недільній — понад 440 і т. д.

28 вересня батьківські комітети української школи та курсів українознавства разом з управою громади влаштували зустріч батьків з учителями всіх шкіл. Зустріч відбулася за часом та кавою, з інформаціями виступили: керівник курсів українознавства п. М. Муха, керівник української та недільної шкіл пані М. Фотій, голова батьківського комітету курсів п. М. Валер та

шкільного батьківського комітету п. І. Баран, голова громади п. І. Янішевський та настоятелі парафії — митрофорні протоієрей П. Самець та Д. Фотій.

Після того показано фільм з літньої дитячої оселі на фермі "Київ", який виготовив П. Шкурка. Між іншим, на літній оселі в "Києві" цього літа було 232 дітей.

На нашому фоті: вчителі й керівники громади — 1-ий ряд (зліва): А. Ліщина, В. Ліщина, Г. Одаренко, М. Муха, о. П. Самець, І. Янішевський (голова громади), о. Д. Фотій, М. Фотій, М. Глушко, П. Степ, Ів. Пасерб; 2-ий ряд (зліва): О. Гамара, Г. Балан, А. Пасерб, С. Олійник, К. Майнер, Є. Коча, Л. Мельник, Н. Дубилко, В. Костюк, Н. Козій; 3-ій ряд (зліва): М. Валер, М. Воробець, П. Шульга, Я. Баран, д-р В. Олійник, Т. Іленчук, І. Баран, П. Шкурка.

Best Ever!

Canada Savings Bonds

**легко купити
легко продати
вигідно тримати**

Нові Canada Savings Bonds дають 4.5% річно протягом перших трьох років, 5% річно протягом наступних трьох років і 5.5% річно протягом дальших восьми років. Пересічний відсоток до часу зрілості бондів (за 14 років) 5.11% річно. Рахуючи це в доларах і центах, кожних \$100.00, які ви вкложите в бонди, зростуть з нагромадженими відсотками, до \$172.50 при реченці зрілості бондів.

Ви можете купити бонди вже за 29 центів денно, користаючись Щадничим Планом на місці вашої праці. Canada Savings Bonds можна теж купити за готівку або на сплату у кожному банку, інвестиційного агента, біржевого посередника, пороччій або позичковій компанії.

Кожний канадський мешканець — доросла людина чи дитина — може їх набути у вартості від \$50.00 аж до \$10,000.00 на особу. Фірми теж можуть їх купувати.

Відсотки від них виплачується річно купонами або при більших сумах на бажання — чеком.

Ви можете виміняти на готівку ваші Canada Savings Bonds будь-коли у будь-якому банку за повну номінальну вартість з добарною наростлих відсотків.

Купуйте нові Canada Savings Bonds ще сьогодні — найкращі дотепер!

